

Prikaz obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i zemljama članicama Europske unije

Nikolić, Ljubica

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, School of Medicine / Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:105:777398>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Dr Med - University of Zagreb School of Medicine Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MEDICINSKI FAKULTET
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA**

Ljubica Nikolić

**Prikaz obrazovanja medicinskih
sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i
u zemljama članicama Europske unije**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MEDICINSKI FAKULTET
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA**

Ljubica Nikolić

**Prikaz obrazovanja medicinskih
sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i
u zemljama članicama Europske unije**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

Ovaj diplomski rad izrađen je u Katedri za socijalnu medicinu i organizaciju zdravstvene zaštite, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom doc. dr. sc. Vere Musil, dr. med. i predan je na ocjenu u akademskoj godini 2020./2021.

POPIS I OBJAŠNJENJE SIMBOLA I KRATICA

ECTS – od eng. *The European Credit Transfer and Accumulation System*

ECVET – od eng. *The European credit system for vocational education and training*

EEC – od eng. *The European Economic Community*

ENNO – od eng. *The European Network of Nursing Organisation*

EU – od eng. *The European Union*

EZ - Europska zajednica

€ - Euro

HKMS - Hrvatska komora medicinskih sestara

HKO - Hrvatski kvalifikacijski okvir

HUMS – Hrvatska udruga medicinskih sestara

Kraljevina SHS – Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca

MZO RH - Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

MZ RH – Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske

QF-EHEA – od eng. *Qualifications Frameworks in the European Higher Education Area*

RH - Republika Hrvatska

SAD - Sjedinjene Američke Države

SRNJ - Savezna Republika Njemačka

SZO - Svjetska zdravstvena organizacija

UNIZG MEF – Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet

ZOS - Zakon o sestrinstvu

ZVU Zagreb - Zdravstveno veleučilište Zagreb

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD.....	1
2. CILJ I METODOLOGIJA RADA.....	4
3. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	5
4. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	5
4.1. NASTAVNI PLAN.....	6
4.2. ZAVRŠNI RAD	9
4.3. KOMPETENCIJE MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA S TEMELJNOM NAOBRAZBOM 9	
4.4. DRŽAVNA MATURA	10
5. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	10
5.1. NASTAVNI PLAN.....	11
5.2. ZAVRŠNI RAD	15
5.3. KOMPETENCIJE PRVOSTUPNIKA/PRVOSTUPNICE SESTRINSTVA	15
6. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ	16
6.1. STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	16
6.1.1. MENADŽMENT U SESTRINSTVU	17
6.1.2. JAVNO ZDRAVSTVO.....	17
6.1.3. KLINIČKO SESTRINSTVO.....	17
6.1.4. PSIHIJATRIJSKO SESTRINSTVO	18
6.2. SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	19
6.3. KOMPETENCIJE MAGISTRE/MAGISTRA SESTRINSTVA	20
7. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJI.....	21

8. TRAJNO USAVRŠAVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ	21
9. HRVATSKI KVALIFIKACIJSKI OKVIR	22
10. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U EUROPSKOJ UNIJI	24
11. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U SAVEZNOJ REPUBLICI NJEMAČKOJ	27
11.1. OSNOVNO OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA	27
11.1.1. NASTAVNI PLAN	27
11.1.2. ZAVRŠNI ISPIT	28
11.2. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	28
11.2.1. STUDIJ NAPREDNE SESTRINSKE PRAKSE	29
11.2.2. MENADŽMENT U SESTRINSTVU	29
11.2.3. SESTRINSKA PEDAGOGIJA.....	29
11.2.4. SESTRINSTVO (ZNANSTVENI STUDIJ).....	30
11.2.5. GERONTOLOŠKO SESTRINSTVO	30
11.2.6. PSIHIJATRISKO SESTRINSTVO	30
11.3. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	31
11.3.1. STUDIJ NAPREDNE SESTRINSKE PRAKSE	31
11.3.2. MENADŽMENT U SESTRINSTVU	31
11.3.3. SESTRINSKA PEDAGOGIJA.....	32
11.3.4. SESTRINSTVO (ZNANSTVENI STUDIJ).....	32
11.3.5. GERONTOLOŠKO SESTRINSTVO	32
11.4. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ	33
11.5. SPECIJALNO OBRAZOVANJE U SESTRINSTVU	33
12. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U KRALJEVINI DANSKOJ	34
12.1. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	34
12.1.1. NASTAVNI PLAN	34

12.1.2.	KOMPETENCIJE STRUČNOG PRVOSTUPNIKA/CE SESTRINSTVA	35
12.2.	DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA.....	36
12.2.1.	ZNANSTVENI DIPLOMSKI STUDIJ	36
12.2.2.	ZNANOST U SESTRINSTVU.....	37
12.2.3.	NAPREDNA SESTRINSKA PRAKSA.....	37
12.2.4.	KOMPETENCIJE MAGISTRA/E SESTRINSTVA	38
12.2.5.	SPECIJALISTIČKI STUDIJ	39
12.3.	POSILIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ.....	39
13.	OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI SLOVENIJI.....	39
13.1.1.	NASTAVNI PLAN I PROGRAM	40
13.1.2.	KOMPETENCIJE DIPLOMIRANE MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA.....	41
13.2.	DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA.....	42
13.2.1.	MENADŽMENT U ZDRAVSTVU I SOCIJALNOJ ZAŠTITI.....	42
13.2.2.	DIPLOMSKI STUDIJ ZDRAVSTVENE NJEGE.....	42
13.2.3.	KOMPETENCIJE MAGISTRE SESTRINSTVA	46
13.3.	POSILIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ.....	46
13.3.1.	NASTAVNI PLAN I PROGRAM POSILIJEDIPLOMSKOG DOKTORSKOG STUDIJA ZDRAVSTVENE NJEGE	47
13.3.2.	KOMPETENCIJE DOKTORA ZNANOSTI	48
14.	OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/ TEHNIČARA U REPUBLICI BUGARSKOJ	49
14.1.	PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA	49
14.1.1.	NASTAVNI PLAN I PROGRAM.....	49
14.2.	DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA.....	53
14.2.1.	ZDRAVSTVENI MENADŽMENT I MEDICINSKO-SOCIJALNA SKRB.....	53
14.2.2.	JAVNO ZDRAVSTVO	54

14.2.3.	UPRAVLJANJE ZDRAVSTVENOM ZAŠTITOM.....	54
14.3.	POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ.....	55
14.4.	SPECIJALNO OBRAZOVANJE U SESTRINSTVU	55
15.	RASPRAVA	57
16.	ZAKLJUČAK	59
17.	ZAHVALE	60
18.	LITERATURA.....	61
19.	POPIS TABLICA	69
20.	ŽIVOTOPIS.....	71

SAŽETAK

Prikaz obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i u zemljama članicama Europske unije

Ljubica Nikolić

Sestrinstvo se kao profesija dugi niz godina razvijalo neformalno. Tek u drugoj polovini 19. stoljeća otvaraju se prve škole za medicinske sestre/tehničare. Službeno obrazovanje nalazi se na uzlaznoj putanji u posljednja dva stoljeća, što je rezultiralo da danas imamo obrazovanje na četiri razine: srednjoškolska, preddiplomska, diplomatska i poslijediplomska doktorska. Cilj ovoga rada bio je prikazati obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i zemljama članicama Europske Unije. U Republici Hrvatskoj, obrazovanje se provodi na četiri razine obrazovanja: srednjoškolska (pet godina), preddiplomska (tri godine), diplomatska (dvije godine) uz mogućnost upisa znanstvenog ili specijalističkog studija (četiri smjera) i poslijediplomski doktorski studij (tri godine). U Saveznoj Republici Njemačkoj obrazovanje se također provodi kroz četiri razine: srednjoškolska (tri godine), preddiplomski studij – šest smjerova (tri godine), diplomski studij – šest smjerova (dvije godine), poslijediplomski doktorski studij (tri godine). U Kraljevini Danskoj, obrazovanje se provodi kroz preddiplomski studij (tri i pol godine), diplomski studij - znanstveni ili specijalistički (dvije godine) i poslijediplomski doktorski studij (tri godine). U Republici Sloveniji, obrazovanje se provodi kroz preddiplomski studij (tri godine), diplomski studij – šest smjerova (dvije godine) i poslijediplomski doktorski studij (tri godine). Sestrinsko obrazovanje u Republici Bugarskoj, provodi se kroz preddiplomski studij (tri godine), diplomski studij – tri smjera (dvije godine) i poslijediplomski doktorski studij (jedna do četiri godine). Uspoređujući organizaciju sustava obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u zemljama Europske unije, najčešće razlike su u duljini trajanja obrazovanja, izboru smjerova i užeg specijalističkog obrazovanja te razvijenosti i dostupnosti poslijediplomskih doktorskih studija. Budućnost sestrinstva kao profesije leži u znanstvenom pristupu struci, a da se pri tome ne zaborave temeljna sestrinska načela. Istraživanja na području sestrinstva stvorit će struku koja je utemeljena na dokazima, što nadograđuje temelje, ali i otvara prostor za širenje obrazovnog programa.

KLJUČNE RIJEČI: obrazovanje, sestrinstvo, diplomski studij, poslijediplomski doktorski studij

SUMMARY

Overview of Nursing Education in Republic of Croatia and in the Member States of the European Union

Ljubica Nikolić

Nursing as a profession developed informally for many years, and it was not until the second half of the 19th century that the first schools for nurses/technicians were opened. The formal education of nurses/technicians is on an upward trajectory in the last two centuries which has resulted in us now having officially educated nurses at four levels: high school, undergraduate, graduate and postgraduate doctoral level. The aim of this paper is to present and compare the education of nurses/technicians in the Republic of Croatia and European Union member states. In Croatia, education is carried out at four levels: secondary (five years), undergraduate (three years), graduate (two years) with the possibility of enrolling in scientific or specialist studies (four study programs) and postgraduate doctoral studies (three years). In Germany, education is also carried out through four levels: secondary education (three years), undergraduate studies - six study programs (three years), graduate studies - six study programs (two years), postgraduate doctoral studies (three years). In Denmark, education is carried out through undergraduate studies (three and a half years), graduate studies - scientific or specialist (two years) and postgraduate doctoral studies (three years). In Slovenia, education is carried out through undergraduate studies (three years), graduate studies - six study programs (two years) and postgraduate doctoral studies (three years). Nursing education in Bulgaria is carried out through undergraduate studies (three years), graduate studies - three study programs (two years) and postgraduate doctoral studies (one to four years). Comparing the organization of the education system of nurses/technicians, the most common differences are in the duration of individual levels of education, the availability of a number of fields of education, the availability of narrow specialist education as a special level of education and the development of postgraduate doctoral studies. The future of nursing as a profession lies in a scientific approach to the profession, without forgetting its basic principles. Research in the field of nursing will create an evidence-based profession, which builds on the foundations, but also opens space for expanding the educational program.

KEYWORDS: Nursing, Education, Nursing Graduate Education, Postgraduate Nursing Education

1. UVOD

Obrazovanje je organizirani pedagoški proces pri kojem se stječu znanja i razvijaju spoznaje. Organizirano je u zakonom utemeljenim ustanovama. Ovisno o dobi, obrazovanje dijelimo na: predškolsko, školsko i obrazovanje odraslih (1).

Sestrinstvo, danas kao samostalna profesija s razvijenom strukturom obrazovanja, kroz povijest se dugo razvijalo neformalno. Tek u drugoj polovini 19. stoljeća otvaraju se prve škole za medicinske sestre/tehničare (2).

Skrb o bolesnim i nemoćnim osobama oduvijek se provodila, dok se znanje o skrbi prenosilo usmenom predajom s generacije na generaciju. Na globalnoj razini, sestrinstvo se kao samostalna profesija od medicine počelo odvajati u drugoj polovini 19. stoljeća. Tako je prva škola za medicinske sestre/tehničare osnovana u Londonu u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske 1860. godine. Osnivačica je bila Florence Nightingale (3). U Beču (Austrija), 1882. godine osnovana je škola „*Rudolfinerhaus*”, gdje se obrazovala i prva hrvatska sestra nadstojnica Škole za sestre pomoćnice, Jelka Labaš (2).

Službeno obrazovanje medicinskih sestara/tehničara na području Hrvatske, koja je tada bila u sastavu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS), započinje osnivanjem Škole za sestre pomoćnice 1. siječnja 1921. godine u Zagrebu. Postojao je sestrinski i bolničarski smjer (4). Ministarstvo narodnog zdravlja Narodne Republike Hrvatske, 1947. godine osniva još četiri škole za medicinske sestre, u Osijeku, Rijeci, Splitu i Šibeniku, a 1948. godine osniva još jednu školu u Zagrebu, u Vrapču (2). Zaslugom dr. Andrije Štampara, 1953. godine Škola za sestre pomoćnice u Zagrebu pripaja se Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (UNIZG MEF) i osniva se Viša škola za medicinske sestre/tehničare. Po uzoru na Višu školu u Zagrebu, škole se osnivaju još u Puli, Osijeku, Splitu i Rijeci (5).

Donošenjem zakona o srednjim školama 1959. godine, ukida se zakon o višim školama, što je značilo spuštanje sestrinskog obrazovanja na srednjoškolsku razinu. Godine 1966. ponovno je otvorena Viša škola za medicinske sestre/tehničari u iznajmljenim prostorima Instituta za zaštitu majki i djece u Zagrebu. Tijekom godina raste interes za obrazovanjem medicinskih sestara/tehničara, pa su 1980. godine otvorena još dva dislocirana studija Više škole za medicinske sestre u Zagrebu - u Osijeku i Splitu (2).

Viša škola za medicinske sestre udružila se s UNIZG MEF 1984. godine u jedinstvenu ustanovu. Na studijskom odsjeku medicinskih sestara/tehničara osnovano je pet smjerova: dispanzersko - patronažni, bolnički, oftalmološki, dijetetičarski i ginekološko - opstetritički. Školovanje je trajalo dvije godine. Nova reforma školovanja medicinskih sestara/tehničara počela je 1999. godine, kada sestudij produžava na tri godine i u nastavni program uvode se predmeti iz zdravstvene njege. Reforma se najviše odrazila na visokoškolsko obrazovanje, dok je nastavni program u srednjim školama za medicinske

sestre/tehničare bio takav da je tek jednu petinu nastave činila praktična nastava, a polovina teorijske nastave je bila orijentirana na predmete vezane uz zdravstvenu njegu (2).

Napredak tehnologije i znanosti, reforme u zdravstvenom sustavu, društvene promjene i na kraju profesionalizacija sestrištva, zahtijevaju konstantno unaprjeđivanje, provjeru i bolju organizaciju obrazovanja medicinskih sestara/tehničara.

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara posljednjih 15. godina provodi se prema preporukama Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) (engl. *World Health Organization*) o obrazovanju medicinskih sestara/tehničara i primalja te preporukama Europske unije (eng. *European Union EU*) kroz Direktive 2005/36/ Europske zajednice (EZ), 2013/55/EU o priznavanju stručnih kvalifikacija. Ove direktive propisuju minimalne standarde za naziv, odnosno kvalifikacije za medicinske sestre/tehničare (6).

Cilj direktiva o priznavanju stručnih kvalifikacija je unaprijediti i objediniti već postojeće direktive te pojednostaviti i uskladiti kriterije za postizanje profesionalnog naziva u slučaju migracija na teritoriju EU onih profesija koje direktive obuhvaćaju (liječnici, medicinske sestre/tehničari, stomatolozi, veterinari, primalje, arhitekti i farmaceuti) (7).

Prihvatanjem Bolonjskog procesa kao suvremenog modela usklađivanja nastavnih programa na razini cijele EU, medicinske sestre/tehničari dobivaju priliku da samostalno razvijaju svoju struku. Godine 2005./2006. izrađen je jedinstveni plan i program za visoke škole za medicinske sestre/tehničari u Republici Hrvatskoj (RH). Plan i program usklađen je s Münchenskom deklaracijom (eng. *Munich Declaration*), preporukama i Rezolucijom SZO te Direktivama EU (2005/36/EZ i 2013/55/EU) (2).

Školovanje medicinskih sestara/tehničara provodi se prema preporukama sektorskih Direktiva 77/452/Europske ekonomske zajednice (EEC) (engl. *European Economic Community*), 77/453/EEC, 89/595/EEC. Direktive 77/452/EEC i 89/595/EEC opisuju minimalne standarde za dobivanje naziva odnosno zvanja medicinska sestra/tehničara općeg smjera, dok direktiva 77/453/EEC opisuje osobine i sadržaje programa za obrazovanje medicinskih sestara/tehničara općeg smjera (2). Danas sve ove direktive obuhvaća direktiva 2005/36/EZ, odnosno direktiva 2013/55/EU, koje su pojednostavile i modernizirale upotrebu istih.

Hrvatska udruga medicinskih sestara (HUMS) i Ministarstvo zdravstva RH (MZRH), 2003. godine osnivaju Hrvatsku komoru medicinskih sestara (HKMS) kao samostalno i neovisno tijelo zaduženo za regulativu i zakonodavstvo u sestrištvu. Iste godine Sabor RH izglasava Zakon o sestrištvu (ZOS) u kojem je prvi put definirana djelatnost medicinskih sestara/tehničara, dužnosti, standardi u obrazovanju i uvjeti za obavljanje dužnosti (8).

Danas se u RH obrazovanje medicinskih sestara/tehničara provodi kroz tri razine: srednja škola, preddiplomski studij, diplomski studij i poslijediplomski doktorski studij (8).

Sestrištvo se razvija i postaje sve veća i složenija profesija, te se tako postavlja izazov pred edukatore za što sveobuhvatnijim obrazovanjem koje bi zadovoljilo uloge medicinske sestre/tehničara kao

profesionalca u 21. stoljeću. Zbog sve složenijih oblika bolesti javlja se potreba za uvođenjem sve složenijih postupaka u zdravstvenoj njezi, što iziskuje potrebu za kontinuiranom edukacijom i cjeloživotnim učenjem (9).

2. CILJ I METODOLOGIJA RADA

Cilj ovoga rada je prikazati i usporediti sustave obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u Republici Hrvatskoj i zemljama članicama Europske Unije.

Za pretragu literature korištene su baze podataka PubMed i Hrčak, zakoni i propisi država (RH, Savezna Republika Njemačka (SRNJ), Kraljevina Danska, Republika Slovenija, Republika Bugarska) vezani uz obrazovanje medicinskih sestara/tehničara te nastavni kurikulumi sveučilišta, koledža, veleučilišta i stručnih studija koja provode obrazovanje medicinskih sestara/tehničara.

3. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Prema definiciji ZOS-a „djelatnost medicinske sestre obuhvaća sve postupke, znanja i vještine zdravstvene njege”, dok zdravstvenu njegu definiraju kao „primjenu specifičnih znanja i vještina temeljenih na znanstvenim spoznajama iz područja sestринства, prirodnih, medicinskih i humanističkih znanosti” (8).

SZO navodi da „sestrinstvo podrazumijeva pružanje zdravstvene njege samostalno ili u timu, svim dobnim skupinama, pojedincu, obitelji i zajednici, bolesnima ili zdravima u svim okolnostima” (10).

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u RH uređeno je ZOS-om, Direktivama EU i preporukama SZO. ZOS određuje standarde obrazovanja, potrebu za nadogradnjom ili usavršavanjem te kompetencije koje posjeduje medicinska sestra/tehničar s određenim stupnjem izobrazbe (8).

Direktive EU (2005/36/EZ i 2013/55/EU) propisuju minimalne standarde kako bi se stekao naziv odnosno kvalifikacije za zanimanje medicinske sestre/tehničare. Postavljaju kvalifikacijski okvir koji je ujednačen u cijeloj EU, tako da razina obrazovanja profesija koje su obuhvaćene direktivama bude jednako vrednovana u cijeloj EU (7, 8).

SZO izdaje preporuke o standardima profesionalne edukacije medicinskih sestara/tehničara i primalja na globalnoj razini. SZO donosi preporuke i savjete za što bolju organizaciju edukacije na svim obrazovnim razinama i time postavlja globalne standarde za obrazovanje medicinskih sestara/tehničara (11).

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara provodi se na više obrazovnih razina. Prva obrazovna razina jest srednjoškolsko petogodišnje strukovno obrazovanje čijim završetkom se stječe naziv medicinska sestra/tehničar opće njege. Druga obrazovna razina je preddiplomski stručni/ sveučilišni studij sestринства u trajanju od tri godine te se po završetku stječe naziv stručni/sveučilišni prvostupnik sestринства. Nakon preddiplomskog studija medicinskim sestrama/tehničarima je omogućen nastavak školovanja na diplomskom studiju koji traje dvije godine i moguće ga je upisati na sveučilišnoj i stručnoj razini. Po završetku diplomskog studija, polaznik stječe naziv diplomirana medicinska sestra/magistar sestринства, nakon kojeg je moguće nastaviti školovanje na poslijediplomskom doktorskom studiju (8, 12).

4. SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Nastavni program četverogodišnjeg srednjoškolskog obrazovanja sadržavao je preko 52% općeobrazovnih predmeta, a samo 25% praktične stručne nastave (Tablica 1) (13).

Tablica 1. Odnos između teorijske i praktične nastave u srednjoj medicinskoj školi

Redni broj	Predmeti	Teorija	Vježbe	Odnos teorije i vježbe
1.	Opći predmeti	1925	315*	84:16
2.	Stručni predmeti	1407	632	53:47
3.	Klinička praksa	-	210	-
4.	Ukupno	3332	1157	66:34
5.	Ukupan odnos između teorije i prakse	3332	842	75:25

*vježbe u prvoj godini odnose se na tjelesnu i zdravstvenu kulturu i informatiku (315 sati)

Izvor: Kalauz S, Orlić-Šumić M, Šimunec D. Nursing in Croatia: Past, Present and Future. CMJ. 2008;49(3):298-306. (13).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH (MZOS RH) 2010. godine donosi novi Strukovni kurikulum za stjecanje kvalifikacije medicinska sestra/tehničar opće njege, čime srednjoškolsko obrazovanje medicinskih sestara/tehničar ulazi u „novu eru“. Donošenjem Strukovnog kurikulumu, srednjoškolsko obrazovanje povećava dužinu trajanja s četiri na pet godina. Pet godina obrazovanja podijeljeno je na dva dijela, prvi dio čine dvije godine općeobrazovnih predmeta dok drugi dio čine tri godine stručnog obrazovanja (14).

„Cilj kurikulumu je osposobiti učenika/cu za samostalno i/ili u stručnom timu (zdravstvenom i multidisciplinarnom) pripremanje i provedbu opće njege - sukladno prihvaćenim standardima, zakonskim obvezama i profesionalnoj etici, uz razvijanje profesionalne savjesnosti i humana odnosa prema korisniku zdravstvene skrbi” (14).

Uvjeti upisa petogodišnjeg strukovnog programa za medicinske sestre/tehničare su završenih deset godina općeg obrazovanja (iznimku u zakonu čine polaznici programa za stjecanje zdravstvenih kvalifikacija gdje prve dvije godine čine općeobrazovni predmeti) i potvrda liječnika školske medicine o zdravstvenoj sposobnosti za zanimanje (14).

4.1. NASTAVNI PLAN

Prve dvije godine obrazovanja medicinskih sestara/tehničara sastoje se od općeobrazovnih predmeta. Tijekom prve godine polaznici odslužaju ukupno 980 sati predavanja/70 sati vježbi, dok tijekom druge godine 910 sati predavanja/140 sati vježbi (Tablica 2) (14).

Tablica 2. Prikaz nastavnog plana općeobrazovnog dijela petogodišnjeg strukovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara

Redni broj	Nastavni predmet	I. razred		II. razred	
		P Tj./god.	VJ Tj./god.	P Tj./god.	VJ Tj./god.
1.	Hrvatski jezik	5/175		5/175	
2.	Strani jezik	3/105		3/105	
3.	Latinski jezik	2/70		2/70	
4.	Matematika	3/105		3/105	
5.	Kemija	2/70		2/70	
6.	Biologija	3/105		2/70	
7.	Fizika	2/70		2/70	
8.	Povijest	2/70		2/70	
9.	Geografija	2/70		2/70	
10.	Tjelesna i zdravstvena kultura		2/70		2/70
11.	Informatika	1/35			2/70
12.	Vjeronauk/Etika	1/35		1/35	
13.	Izborni predmet	2/70		2/70	
Ukupno		28/980	2/70	36/910	4/40

P – predavanja, VJ – vježbe, Tj. – tjedan, God. - godina

Izvor: Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Strukovni kurikulum za stjecanje kvalifikacije Medicinska sestra opće njege/ medicinski tehničar opće njege [Internet]. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske; 2010 [pristupljeno 17.03.2021.].

Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Udzbenici/JavniPoziv-Rok-2-4-2019/STRUKOVNI%20KURIKULUM%20ZA%20STJECANJE%20KVALIFIKACIJE%20Medicinska%20sestra%20op%C4%87e%20njege%20-%20medicinski%20tehni%C4%8Dar%20op%C4%87e%20njege.pdf>. (14).

Drugi dio obrazovanja traje tri godine i čine ga strukovni predmeti. Polaznici tijekom trećeg razreda odslužaju 777 sati predavanja/629 + 120 sati vježbi, zatim tijekom četvrtog razreda 777 sati predavanja/629 + 120 sati vježbi i u petom razredu 272 sata predavanja/105 + 240 sati vježbi (Tablica 3). Prema uputama MZOS RH, preporučuje se da općeobrazovne predmete predaju predavači koji su minimalno magistri tih specijalnosti (magistar/magistra pedagogije, magistar/magistra kemije), dok strukovne predmete predaju doktori medicine, prvostupnici sestrinstva ili diplomirane medicinske sestre/tehničari (14).

Tablica 3. Prikaz nastavnog plana strukovnih modula petogodišnjeg strukovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara

Redni broj	Nastavni predmeti	III. razred		IV. razred		V. razred	
		P Tj./god.	VJ Tj./god.	P Tj./god.	VJ Tj./god.	P Tj./god.	VJ Tj./god.
1.	Sociologija			1/37			
2.	Psihologija	2/74					
3.	Načela poučavanja	2/74					
4.	Etika u sestrinstvu	2/74	1/37				
5.	Anatomija i fiziologija	4/148					
6.	Patologija			2/74			
7.	Bakteriologija, virologija i parazitologija	2/74	1/37				
8.	Biokemija	2/74					
9.	Biofizika			1/37			
10.	Radiologija			1/37			
11.	Farmakologija			2/74			
12.	Dijetetika					2/68	1/34
13.	Socijalno i zdravstveno zakonodavstvo i pravni aspekti skrbi			2/74			
14.	Metodika zdravstvenog odgoja					1/34	2/38
15.	Načela administracije			1/37			
16.	Higijena-preventivna medicina			3/111	1/37		
17.	Opća načela zdravlja i njege	2/74	1/37				
18.	Zdravstvena njega - opća	2/74	6/222				
19.	Zdravstvena njega - specijalna			2/74	4/148		2/38
20.	Zdravstvena njega kirurški bolesnika - opća			2/74	4/148		
21.	Zdravstvena njega kirurških bolesnika - specijalna					1/34	7/238
22.	Zdravstvena njega majke					1/34	4/136
23.	Zdravstvena njega zdravog djeteta i adolescenta	1/37	4/148				
24.	Zdravstvena njega bolesnog djeteta i adolescenta			1/37	3/111		
25.	Zdravstvena njega - zaštita mentalnog zdravlja			1/37	1/37		
26.	Zdravstvena njega psihijatrijskih bolesnika					1/34	3/102
27.	Zdravstvena njega starijih osoba					1/34	3/102
28.	Zdravstvena njega u kući					1/34	3/102
29.	<i>Izborni predmeti</i>						
	Profesionalna komunikacija u sestrinstvu	1/37	2/74				
	Hrvatski znakovni jezik	1/37	2/74				
	Osnove fizikalne i radne terapije	1/37	2/74				
	Medicinska sestra u primarnoj zdravstvenoj zajednici			1/37	2/74		
	Hitni medicinski postupci			1/37	2/74		
	Kronične rane			1/37	2/74		
	Instrumentiranje						2/68
	Vještine medicinske sestre/tehničara u gipsaonici						2/68
	Intenzivna zdravstvena skrb						2/68
	Sestrinska skrb u jedinici za dijalizu						2/68
30.	Zdravstvene vježbe						240
Ukupno		21/777	17/629 +120	21/777	17/629 +120	8/272	31/1054 +240

Izvor: Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Strukovni kurikulum za stjecanje kvalifikacije Medicinska sestra opće njege/ medicinski tehničar opće njege [Internet]. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske; 2010 [pristupljeno 17.03.2021.].

Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Udzbenici/JavniPoziv-Rok-2-4-2019/STRUKOVNI%20KURIKULUM%20ZA%20STJECANJE%20KVALIFIKACIJE%20Medicinska%20sestra%20op%C4%87e%20njege%20-%20medicinski%20tehni%C4%8Dar%20op%C4%87e%20njege.pdf>. (14).

4.2. ZAVRŠNI RAD

Kako bi se stekao naziv medicinska sestra opće njege/medicinski tehničar opće njege, polaznici moraju izraditi i obraniti završni rad - „završni rad učenikov je uradak čijom se izradbom i obranom provjeravaju, vrjednuju i ocjenjuju učenikove strukovne, odnosno umjetničke kompetencije određene razine sukladno razini kvalifikacije koju stječe” (15).

Cilj izrade i obrane završnog rada je provjera, vrednovanje i ocjenjivanje postignutih strukovnih kompetencija stečenih obrazovanjem, prema propisanim stručno - teorijskim i praktičnim dijelovima nastavnih planova i programa, a čime se stječu uvjeti za uključivanje u tržište rada (15).

Završni rad sastoji se od praktičnog rada s elaboratom. Ovisno o temi završnog rada, praktični rad, odnosno zdravstvene vježbe odvijaju se u za to predviđenoj ustanovi (klinički bolnički centri, bolnice, domovi umirovljenika). Polaznik je dužan obaviti 70 sati praktičnog rada - zdravstvenih vježbi (14).

4.3. KOMPETENCIJE MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA S TEMELJNOM NAOBRAZBOM

„Kompetencije su kombinacija vještina, znanja, stavova, vrijednosti, sposobnosti i prosudbe, koje omogućavaju pravovaljano izvođenje zdravstvene njege medicinske sestre/tehničara. Kompetencije su razina provođenja koja prikazuje učinkovitu upotrebu svih tih elemenata.” (16).

Kompetencije medicinske sestre/tehničara s temeljnom naobrazbom su:

- primjenjuje znanja i vještine iz područja zdravstvene skrbi, osnovnih predmeta struke i društvene skupine predmeta u razumijevanju fizioloških funkcija i ponašanja zdravih i bolesnih pojedinaca kao i odnosa između zdravstvenog stanja pojedinca i njegovog fizičkog i društvenog okruženja,
- primjenjuje načela sestrinske etike – etičkog kodeksa medicinskih sestara/tehničara,
- primjenjuje deklaracije o ljudskim pravima i pravima bolesnika,
- osigurava povjerljivost i sigurnost pisanih i usmenih informacija dobivenih obavljanjem profesionalnih dužnosti,
- primjenjuje važeće propise u obavljanju profesionalne dužnosti,
- sudjeluje u planiranju, pripremanju i provođenju osnovne zdravstvene/sestrinske njege u skladu sa standardiziranim postupcima i samovrednovanjem rada,
- sudjeluje u planiranju, pripremanju i provođenju i/ili u izvođenju medicinsko-tehničkih zahvata zdravih i bolesnih pojedinaca svih životnih dobi,
- potiče i/ili pomaže bolesniku u zadovoljavanju osnovnih životnih aktivnosti poštujući njegovo ljudsko dostojanstvo i kulturološke različitosti,
- sudjeluje u unapređenju i osiguravanju kakvoće postupaka zdravstvene/sestrinske njege,
- vodi zdravstvenu dokumentaciju i dokumentaciju zdravstvene/sestrinske njege, izvješćuje članove zdravstvenog tima poštujući tajnost podataka,

- koristi suvremenu informacijsko-komunikacijsku tehnologiju u pisanom, govornom i elektroničkom obliku,
- prepoznaje životno ugroženog pojedinca i primjenjuje hitne medicinske postupke sukladno kompetencijama,
- sudjeluje u zdravstvenom odgoju pojedinca, obitelji i zajednice svih životnih dobi s ciljem promicanja zdravlja i zdravog načina života,
- primjenjuje postupke očuvanja zdravlja i zdravog okoliša te skrb za osobnu sigurnost, sigurnost pojedinca i zajednice,
- primjenjuje pravila zaštite na radu i rada na siguran način,
- primjenjuje vještine komuniciranja s članovima tima za zdravstvenu/sestrinsku njegu i ostalim osobljem te s pacijentom, njegovom obitelji i zajednicom,
- razvija samostalnost i samoinicijativnost u radu u okviru profesionalne odgovornosti,
- sudjeluje u radu zdravstvenoga i/ili multidisciplinarnoga tima u okviru profesionalne odgovornosti,
- razvija odgovornosti za cjeloživotno učenje, profesionalni razvoj i unapređenje kompetencija u skladu s potrebama tržišta rada,
- sudjeluje u izobrazbi učenika i stručnom usavršavanju zdravstvenog osoblja (17).

4.4. DRŽAVNA MATURA

Medicinske sestre/teničari koje su završile temeljnu naobrazbu, izradile i obranile završni rad, ako žele nastaviti školovanje na preddiplomskim stručnim ili sveučilišnim studijima dužne su pristupiti i položiti ispite državne mature. Državna matura sastoji se od obaveznog dijela koji čine ispiti iz hrvatskog jezika, matematike i stranog jezika i ispiti iz izbornog dijela, ovisno o tome koji studij polaznik planira upisati. Ispite obaveznog dijela državne mature moguće je polagati na A - višoj razini i B - osnovnoj razini (18).

5. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara na razini preddiplomskog studija do 1999./2000. godine trajalo je dvije godine, a od akademske godine 1999./2000. studij se produljuje na tri godine (19).

Preddiplomski studij sestrinstva moguće je završiti na stručnoj i sveučilišnoj razini, čime se i stječe različit akademski naziv. Po završetku stručnog preddiplomskog studija u trajanju od najmanje tri godine, čijim završetkom se stječe minimalno 180 bodova prema Europskom sustavu prijenosa i prikupljanja bodova (eng. *European Credit Transfer and Accumulation System ECTS*), polaznici stječu naziv stručni prvostupnik (lat. *baccalaureus*)/stručna prvostupnica (lat. *baccalaurea*) sestrinstva. Završetkom preddiplomskog studija sestrinstva na sveučilišnoj razini u trajanju od najmanje tri godine,

čijim se završetkom stječe minimalno 180 ECTS bodova, polaznici stječu naziv sveučilišni prvostupnik (lat. *baccalaureus*)/sveučilišna prvostupnica (lat. *baccalaurea*) sestrinstva (20).

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara na razini preddiplomskog studija usklađeno je s Direktivama EU 2005/36/EC, koja propisuje da minimalno trajanje edukacije iznosi tri godine odnosno 4600 sati teorijskog i kliničkog osposobljavanja, također da teorijska nastava treba iznositi jednu trećinu ukupnog trajanja studijskog programa te da klinička praksa treba iznositi jednu polovinu ukupnog trajanja studijskog programa (21).

Uvjeti za upis na studij su završena srednja škola u trajanju od četiri ili pet godina, položena državna matura na osnovnoj razini iz hrvatskog jezika, matematike i stranog jezika te dokaz o nepostojanju zdravstvenih kontraindikacija za izabrano zanimanje (21).

5.1. NASTAVNI PLAN

Nastava na preddiplomskim studijima sestrinstva provodi se kroz tri akademske godine odnosno šest semestara. Nastavni plan sadrži 47 obaveznih predmeta i 26 izbornih predmeta s 1140 sati predavanja, 225 sati seminara i 1440 sati vježbi, što ukupno iznosi 2805 sati (21).

Tijekom prve godine studija studenti polažu ispite iz 15 obaveznih predmeta i četiri izborna predmeta. Ukupno odslužaju 365 sati predavanja, 90 sati seminara i 400 sati kliničkih vježbi, što ukupno čini 935 sati (Tablica 4) (21).

Tablica 4. Prikaz obaveznih predmeta prve godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova

1. godina studija		1. semestar				2. semestar				Ukupno ECTS
Redni broj	Predmet	P	S	V	Ects	P	S	V	Ects	
1.	Informatika u zdravstvenoj njezi					15		30	2	2
2.	Filozofija i etika u sestrinstvu	30	15		2					2
3.	Komunikacijske vještine					15		15	2	2
4.	Osnove medicinske kemije i biokemije	15	5	5	1					1
5.	Osnove fizike, radiologije i zaštite od zračenja	20			2					2
6.	Anatomija	30		20	3					3
7.	Fiziologija	30		20	3					3
8.	Farmakologija					30		15	3	3
9.	Mikrobiologija s parazitologijom	30		15	3					3
10.	Osnove zdravstvene njege	30	15	60	5	10	10	45	5	10
11.	Proces zdravstvene njege	30	15	60	5	20	15	60	6	11
12.	Socijalno i zdravstveno zakonodavstvo	30			2					2
13.	Dijetetika					30	15	15	3	3
14.	Kliničke vježbe zdravstvene njege I							120	5	5
15.	Izborni predmeti				4				4	8
	UKUPNO	245	50	180	30	12	40	300	30	60
		475				460				
	UKUPNO	935								

Izvor: Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program preddiplomskog stručnog studija sestrinstva [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/SE.pdf>. (21).

Drugu godinu studija čini 17 obaveznih predmeta i 10 izbornih od kojih student bira četiri. Studenti tijekom druge godine studija odslužaju 455 sati predavanja, 80 sati seminara i 446 sati zdravstvenih vježbi, što ukupno čini 981 sati (Tablica 5) (21).

Tablica 5. Prikaz obaveznih predmeta druge godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova

2. godina studija		3. semestar				4. semestar				Ukupno ECTS
Redni broj	Predmet	P	S	V	Ects	P	S	V	Ects	
1.	Patofiziologija	30			2					2
2.	Patologija	30		10	2					2
3.	Ginekologija i porodništvo	30			2					2
4.	Zdravstvena njega majke i novorođenčeta	25	5	60	6					6
5.	Pedijatrija					30			2	2
6.	Zdravstvena njega djeteta					40	10	90	7	7
7.	Interna medicinska	30			2					2
8.	Neurologija					15			1	1
9.	Infektologija	15			1					1
10.	Dermatologija					15			1	1
11.	Zdravstvena njega odraslih I	30	10	90	4	15	10	30	4	8
12.	Sociologija zdravlja	30	15		2					2
13.	Javno zdravstvo					30		15	3	3
14.	Higijena i epidemiologija	30	15	15	3					3
15.	Zdravstvena psihologija	30		15	2					2
16.	Organizacija, upravljanje i administracija u zdravstvenoj njezi					30	15	30	4	4
17.	Kliničke vježbe zdravstvene njege II							100	4	4
18.	Izborni predmeti								4	8
	Ukupno	280	45	190	30	175	35	265	30	60
	Ukupno	515				475				

Izvor: Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program preddiplomskog stručnog studija sestrinstva [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/SE.pdf>. (21).

Treću godinu studija čini 16 obaveznih predmeta i devet izbornih, od kojih student bira četiri. Studenti tijekom druge godine studija odslužaju 320 sati predavanja, 85 sati seminara i 505 sati zdravstvenih vježbi, što ukupno čini 910 sati (Tablica 6) (21).

Tablica 6. Prikaz obaveznih predmeta treće godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova

3. godina studija		5. semestar				6. semestar				Ukupno ECTS
Redni broj	Predmet	P	S	V	Ects	P	S	V	Ects	
1.	Anesteziologija, reanimatologija i intenzivno liječenje	15			3					3
2.	Kirurgija, ortopedija i traumatologija	30		30	2					2
3.	Oftalmologija	10			1					1
4.	Otorinolaringologija	10			1					1
5.	Zdravstvena njega odraslih II	30		30	3	10	10	40	4	7
6.	Psihijatrija i mentalno zdravlje	30			2					2
7.	Zdravstvena njega psihijatrijskih bolesnika	15	5	30	3	10		40	3	6
8.	Zdravstvena njega u kući	20	5	30	3					3
9.	Palijativna zdravstvena njega					10	5	30	2	2
10.	Zdravstvena njega u zajednici					25	5	45	4	4
11.	Zdravstveni odgoj s metodama učenja i poučavanja					30	15	15	3	3
12.	Zdravstvena njega starijih osoba	30	15	15	4					4
13.	Zdravstvena njega osoba s invaliditetom	15	10	30	2					2
14.	Osnove istraživačkog rada u sestrinstvu	30	15	40	4					4
15.	Kliničke vježbe zdravstvene njege III							100	5	5
16.	Završni rad								5	5
17.	Izborni predmeti								4	6
	UKUPNO	235	50	235	30	85	35	270	30	60

Izvor: Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program preddiplomskog stručnog studija sestrinstva [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/SE.pdf>. (21).

Tijekom tri godine studija ponuđeno je 25 izbornih predmeta, od koji student svake akademske godine biraju četiri (Tablica 7).

Tablica 7. Popis svih izbornih predmeta s brojem sati aktivne nastave za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova

Redni broj	Predmet	P	S	V	ECTS bodovi	Godina studija
1.	Klinička farmakologija u sestrinskoj praksi	20	10	0	2	III.
2.	Osnove kliničke transfuzijske medicine	30	0	0	2	II.
3.	Poslovna sigurnost u zdravstvu	30		15	2	III.
4.	Prirodna prehrana – dojenje	15	0	15	2	II.
5.	Profesionalni razvoj u sestinstvu	15	15	0	2	I.
6.	Psihologija cjeloživotnog vijeka	15	0	15	2	I.
7.	Sestrinska skrb za obitelj	15	0	15	2	III.
8.	Sestrinstvo i mediji	15	15	0	2	II.
9.	Sigurnost pacijenta u zdravstvenoj ustanovi	15	15	0	2	I.
10.	Socijalna psihologija u zdravstvu	15	0	15	2	II.
11.	Strani jezik	0	30	0	2	I.
12.	Tehnologija u zdravstvenoj njezi	10	10	15	2	III.
13.	Temeljni hitni medicinski postupci	15	0	15	3	I.
14.	Terapija boli	15	0	15	3	II.
15.	Timski rad u sestinstvu	15	15	0	2	I.
16.	Zaštita mentalnog zdravlja djece i adolescenata	15	15	30	3	II.
17.	Zdravstvena njega bolesnika kod eksplantacije/transplantacije	15	0	15	3	III.
18.	Zdravstvena njega bolesnika u jedinici intenzivnog liječenja	15	0	15	3	III.
19.	Zdravstvena njega djeteta u jedinici intenzivnog liječenja	15	0	15	3	II.
20.	Zdravstvena njega kronično bolesnog djeteta			15	2	II.
21.	Zdravstvena njega onkoloških bolesnika	20	0	20	3	II.
22.	Zdravstvena njega ovisnika	15	15	30	2	III.
23.	Zdravstvena njega u dijagnostici	15		15	2	III.
24.	Zdravstvena njega utemeljena na dokazima	15	0	15	2	I.
25.	Zdravstvena njega školskog djeteta	15	15	0	2	III.

Izvor: Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program preddiplomskog stručnog studija sestinstva [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/SE.pdf>. (21).

5.2. ZAVRŠNI RAD

Po završetku teče godine studija i položenih svih ispita koji su predviđeni nastavnim planom i programom student može pristupiti obrani završnog rada. Obrana završnog rada odvija se pred tročlanom komisijom koju imenuje dekan. Završni rad student izrađuje uz pomoć mentora nastavnika izabranog u nastavno ili znanstveno nastavno zvanje (21).

5.3. KOMPETENCIJE PRVOSTUPNIKA/PRVOSTUPNICE SESTRINSTVA

Kompetencije medicinskih sestara/tehničarasa završenim preddiplomskim studijem ubrajaju sve kompetencije sestara s temeljnom naobrazbom i dodatne koje se usvajaju na studiju (17).

Dodatne kompetencije prvostupnika/prvostupnica sestinstva:

- utvrđuje potrebe pacijenta za zdravstvenom njegovom,
- planira, organizira, provodi i procjenjuje kvalitetu zdravstvene/sestrinske njege,

- sudjeluje u procesu očuvanja zdravlja i sprečavanju nastanka bolesti stanovnika,
- nadzire rad svih radnika koji na bilo koji način utječu na proces provođenja zdravstvene/sestrinske njege,
- odgovorna je za evidentiranje svih provedenih postupaka i aktivnosti provođenja zdravstvene/sestrinske njege tijekom 24 sata,
- sudjeluje u istraživačkom radu (17).

6. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Diplomska razina obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u RH započinje 2005. godine otvaranjem prvog specijalističkog diplomskog studija - Menadžment u sestrinstvu na Zdravstvenom veleučilištu Zagreb (ZVU Zagreb) (22).

Prvi sveučilišni diplomski studiji sestrinstva otvoreni su akademske godine 2010./2011. na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, a godinu dana kasnije istoimenu studij otvara se i na UNIZG MEF (19).

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara na diplomskoj razini izvodi se binarno, dakle na stručnoj i sveučilišnoj razini. Ukoliko student nakon završenog stručnog preddiplomskog studija sestrinstva obrazovanje želi nastaviti na diplomskom sveučilišnom studiju, obavezan je položiti razliku ispita (22). Pokretanje sveučilišnog diplomskog studija sestrinstva može se smatrati povijesnim događajem jer se medicinske sestre/tehničari po prvi puta osposobljava za provođenje znanstvenih istraživanja, što doprinosi unaprjeđenju struke i razvoju sestrinstva kao znanstvene grane (19).

Suvremene tendencije u visokom obrazovanju medicinskih sestara/tehničara predlažu usmjeravanje na sadržaje koji su usko vezani sa specifičnostima i jedinstvenošću sestrinske profesije. Svjetski je trend napuštanja kliničkog diplomskog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara (posebice stvaranja kliničkih specijalista) jer je takva uloga u suprotnosti s osnovnom sestrinskom filozofijom i najčešće ne osigurava autonomiju ni u jednom kliničkom području. Sestrinsko obrazovanje na diplomskoj razini trebalo bi biti temeljeno na jedinstvenoj sestrinskoj filozofiji, dok se autonomija gradi na „općoj” sestri, koja je zagovornik i suradnik pacijenata u svim njegovim potrebama (22).

Stručni diplomski studij sestrinstva izvodi se kao specijalistički kroz programe: menadžment u sestrinstvu, javno zdravstvo, kliničko sestrinstvo i psihijatrijsko sestrinstvo (22).

Sveučilišni diplomski studij izvodi se prema općem nastavnom programu i u pravilu obuhvaća tri temeljna poglavlja: istraživanja, edukacija, filozofija i teorija sestrinstva (22).

6.1. STRUČNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Stručni diplomski studiji sestrinstva provode se kao specijalistički i traju dvije godine (četiri semestra) (22).

Uvjeti za upis specijalističkog diplomskog studija sestrinstva su završen trogodišnji studij sestrinstva, položen stručni ispit i znanje engleskog jezika (23).

6.1.1. MENADŽMENT U SESTRINSTVU

Specijalistički diplomski studij menadžmenta u sestrinstvu službeno je otvoren 2005. godine u ZVU Zagreb, u Zagrebu. To je prvi oblik diplomskog obrazovanja sestara u RH (22).

Svrha i ciljevi studija su razviti specifična znanja, vještine i stavove za rad u sustavu organizacije i upravljanja u zdravstvenim ustanovama; razvijati znanja i vještine za mogućnosti dobre procjene potreba zdravstvene organizacije za izbor najbolje strategije razvoja, upravljanja, koordinacije i evaluacije zdravstvene njege u različitim situacijama i na različitim radnim mjestima. Još neki od ciljeva su razvijati znanja, sposobnosti i stavove potrebne za rad na promjenama unutar društvene zajednice u svrhu promicanja zdravlja i kvalitete zdravstvene njege, razvijati vještinu kritičke analize, sinteze i evaluacije poslova vezanih uz organizaciju i upravljanje, razvijati sposobnost donošenja odluka u/ili o postupcima u zdravstvenoj njezi u nepredviđenim okolnostima, razvijati sposobnosti prepoznavanja i određivanja složenih problema te pronalaženja mogućih putova za njihovo rješavanje (24).

6.1.2. JAVNO ZDRAVSTVO

Specijalistički diplomski studij javnog zdravstva otvoren je 2007. godine u ZVU Zagreb (22). Ciljevi studija su nadograđivati znanja, vještina i stavove za mogućnost dobre procjene potreba populacije za vrstama i oblicima zdravstvene, usavršavati znanja, sposobnosti i stavove potrebne za rad na promjenama unutar društvene zajednice u svrhu promicanja zdravlja i kvalitete zdravstvene njege, razvijati specifična znanja, vještine i stavove potrebne za rad u sustavu javnog zdravstva, razvijati vještinu kritičke analize, sinteze i evaluacije svih potreba vezanih uz skrb za pojedinca, obitelji ili društvenu zajednicu, graditi sposobnost donošenja odluka u/ili o postupcima u nepredviđenim okolnostima, širiti sposobnosti prepoznavanja i određivanja složenih problema te pronalaženja mogućih putova za njihovo rješavanje (25).

6.1.3. KLINIČKO SESTRINSTVO

Specijalistički diplomski studij kliničkog sestrinstva osnovan je 2010. godine u ZVU Zagreb (22). Ciljevi studija su:

- razvijati vještine kritičke analize, sinteze i evaluacije potreba bolesnika u cilju poboljšanja kvalitete provođenja skrbi,
- razvijati sposobnost prepoznavanja i određivanja složenih problema te mogućnosti za rješavanje istih,
 - unaprjeđivanje prakse zasnovane na dokazima,
 - razvijati sposobnost donošenja odluka u/ili o postupcima u urgentnim situacijama,
 - poticanja istraživačkog rada u sestrinstvu,
 - promicanje profesionalnog statusa medicinskih sestara/tehničara,

- promicanje suradnje s ostalim relevantnim stručnim skupinama,
- razvijati kritičko analitički pristup u provođenju zdravstvene njege hematološko-onkoloških bolesnika, gastroenteroloških bolesnika, neuroloških bolesnika,
- razvijanje osnovnih vještina, znanja u pružanju kvalitetne, na dokazima zasnovane individualizirane skrbi hematološko-onkoloških bolesnika, gastroenteroloških bolesnika i neuroloških bolesnika,
- razvijanje osnovnih vještina, znanja u pružanju kvalitetne, na dokazima zasnovane individualizirane skrbi u provođenju dijagnostičkih postupaka,
- integrirati znanja dobivena u prijašnjim modulima i primijeniti ih u provođenju zdravstvene njege, dijagnostičkim postupcima i kontroli bolničkih infekcija, .
- razvijanje znanja, vještina i stavova koji podupiru sigurnu praksu u provođenju dijagnostičkih i terapijskih postupaka,
- osposobiti za promociju zdravlja u zdravstvenoj ustanovi i u zajednici (23).

6.1.4. PSIHIJATRIJSKO SESTRINSTVO

Specijalistički diplomski studij psihijatrijskog sestrinstva osnovan je 2010. godine u ZVU Zagreb. (22).

Ciljevi studija su:

1. promicanje profesionalnog statusa sestara u psihijatriji:
 - proširiti znanja i vještine studenata u području zdravstvene njege psihijatrijskih bolesnika (uključujući u svoj rad bolesnikovu obitelj ali i širu društvenu zajednicu),
 - osposobiti studenta za samostalno provođenje socioterapijskih metoda skrbi (terapijska zajednica, rekreativna terapija, igra, ples, muzikoterapija),
 - osposobiti studenta za provođenje grupne terapije uz osiguranu superviziju,
 - kod studenata razvijati analitičko kritički način razmišljanja kako bi se mogla pružiti najkvalitetnija razina zdravstvene njege psihijatrijskim bolesnicima (promovirati praksu zasnovanu na dokazima),
 - osposobiti studenta za timski rad i suradnju sa svim stručnjacima koji rade u području liječenja i zdravstvene njege psihijatrijskih bolesnika,
 - osigurati studentu najvišu razinu obrazovanja, integrirana znanja iz teorije i prakse, kako bi se mogao profesionalno razvijati kroz različite oblike cjeloživotnog obrazovanja,
2. provedba okvirnih načela Europske mreže sestrijskih organizacija (*eng. European Network of Nursing Organisation ENNO*) radi ujednačenog obrazovanja i sukladno tome stvaranje mogućnosti za slobodan protok djelatnika u EU (Rimski kriteriji- osiguravaju slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala unutar EU),
3. promicanje ujednačenih visokih normi psihijatrijskog sestrinstva u EU (26).

6.2. SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Sveučilišni diplomski studij sestrinstva provodi se po načelima Bolonjske deklaracije u trajanju od dvije godine.

Uvjeti za upis na diplomski studij su završen trogodišnji sveučilišni preddiplomski studij sestrinstva, završen dvogodišnji ili trogodišnji stručni studij sestrinstva uz polaganje razlikovnog modula za vrijeme prve godine, završen dvogodišnji ili trogodišnji stručni studij sestrinstva sa završenim prvostupništvom nekog od sveučilišnih programa bez polaganja razlikovnog modula (27).

Tijekom prve godine diplomskog studija studenti polažu pet obaveznih predmeta i tri izborna predmeta koje sami biraju. Ukupno odslužaju 625 sati obavezne nastave i sate izborne nastave, ovisno o odabranim predmetima (Tablica 8 i 9) (27).

Tablica 8. Popis obaveznih predmeta 1. godine studija s brojem ECTS bodova

Predmet	Broj sati	Broj ECTS
Znanost, filozofija i teorija u sestrinstvu	125	10
Istraživanja i istraživačke metode	125	10
Teorije odgoja i obrazovanja	125	10
Osiguranje kvalitete rada u sestrinstvu	125	10
Promocija zdravlja i primarna zdravstvena zaštita	125	10
Ukupno	625	50

Izvor: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Sveučilišni diplomski studij sestrinstva (plan i program) [Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; 2010 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <http://stariweb.mef.hr/druga.php?grupa=030500000000>. (27).

Tablica 9. Popis izbornih predmeta 1. godine studija s brojem sati i ECTS bodova

Modul	Predmet	Broj sati	Broj ECTS
1, 2	Gerijatrija i gerontologija u sestrinstvu i palijativna skrb	90	4
1, 2, 3	Mentalna higijena i psihosomatska medicina	90	4
1, 2, 3	Socijalna skrb i zdravlje	60	3
2, 3	Sestrinstvo u zaštiti zdravlja na radu i profesionalne bolesti	90	4
1, 2, 3	Okoliš i zdravlje	60	3
1, 2, 3	Sustav zdravstvene zaštite s poslovanjem u zdravstvenim ustanovama	90	4
1, 2, 3	Objavljivanje članaka u indeksiranim časopisima	90	4

Izvor: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Sveučilišni diplomski studij sestrinstva (plan i program) [Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; 2010 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <http://stariweb.mef.hr/druga.php?grupa=030500000000>. (27).

Tijekom druge godine diplomskog studija studenti polažu tri obavezna i tri izborna predmeta te diplomski rad. Ukupno odslužaju 625 sati obavezne nastave, plus sati izbornih predmeta ovisno o tome koje je predmete student izabrao (Tablica 10 i 11) (27).

Tablica 10. Popis obveznih predmeta 2. godine studija s brojem sati i ECTS bodova

Predmet	Broj sati	Broj ECTS
Psihologija sestrinstva	125	10
Primjena istraživanja u sestrinstvu	125	10
Informatika u sestrinstvu	125	15
Diplomski rad	250	15
Ukupno	625	50

Izvor: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Sveučilišni diplomski studij sestrinstva (plan i program)

[Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; 2010 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <http://stariweb.mef.hr/druga.php?grupa=03050000000>. (27)

Tablica 11. Popis izbornih predmeta 2. godine studija s brojem sati i ECTS-bodova

Modul	Predmet	Broj sati	Broj ects
1, 2, 3	Metodologija istraživanja i vrednovanje zdravstvenih intervencija	90	4
1, 2, 3	Rehabilitacija	90	4
3	Ergonomija u medicini rada	90	4
1, 2	Bolničke infekcije	60	3
1, 2, 3	Farmakoterapija	60	3
1, 2, 3	Međunarodni seminari, tečajevi ili škole- sudjelovanje	90	4

Izvor: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Sveučilišni diplomski studij sestrinstva (plan i program)

[Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; 2010 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <http://stariweb.mef.hr/druga.php?grupa=03050000000>. (27).

Završetkom studija student stječe akademski naziv magistar/a sestrinstva (27).

Sveučilišni diplomski studij sestrinstva u posljednjih deset godina doživio je uzlet i tako danas studenti ovakav oblik diplomskog studija mogu upisati na sedam veučilišta u RH: Zagreb, Osijek, Rijeka, Zadar, Varaždin, Split. Pojedina sveučilišta imaju dislocirane sveučilišne studije u drugim gradovima, pa je tako sveučilišni diplomski studij sestrinstva otvoren u Slavonskom Brodu i Čakovcu (22).

6.3. KOMPETENCIJE MAGISTRE/MAGISTRA SESTRINSTVA

Magistra/magistar sestrinstva posjeduje sve kompetencije medicinske sestre/tehničara s temeljnom naobrazbom i medicinske sestre prvostupnice, uz dodatne kompetencije koje stječe diplomskim studijem (17).

Dodatne kompetencije magistre/magistra sestrinstva su:

- izvodi edukaciju svih razina medicinskih sestara sukladno propisima o visokom obrazovanju,
- provodi znanstveno istraživački rad,
- organizira i upravlja osobljem, materijalnim sredstvima i sustavima podrške u okviru svog autonomnog područja djelovanja zdravstvene/sestrinske njege, na svim razinama zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te na poslovima koji uključuju sestrinsku djelatnost,

- upravlja sustavom kvalitete zdravstvene/sestrinske njege i procjene razvoja zdravstvene njege (17).

7. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJI

U razvijenim zemljama s mnogo duljom tradicijom sestrinskog obrazovanja nego u RH, uočava se intenzivan razvoj poslijediplomskih i doktorskih studija tek u posljednjih 20 godina. U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) je mogućnost upisa doktorskih studija za medicinske sestre/tehničara bila dozvoljena od dvadesetih godina prošlog stoljeća, a zadaća im je bila priprema medicinskih sestara/tehničara za administrativne i nastavničke uloge. Poslijediplomski i doktorski studiji sestrinstva kao takvi ne postoje u RH, ali magistrama/magistrima sestrinstva je otvorena mogućnost upisa poslijediplomskih studija biomedicinskog znanstvenog područja. Medicinske sestre/tehničari su do sada doktorima znanosti postajali uglavnom završavajući neke druge sveučilišne studije, a nakon toga doktorate znanosti (22).

S obzirom da obrazovne mogućnosti medicinskih sestara/tehničara postaju veće (otvaranje sveučilišnih diplomskih studija), neizbježno je da će magistri/magistre iskoristiti mogućnost nastavka školovanja i stjecanja akademskog naziva doktora znanosti. U posljednjim desetljećima sestrinska profesija doživjela je velik pozitivan zaokret i u praksi i u edukaciji s obzirom na taj napredak u zdravstvenoj njezi i samoj sestrinskoj profesiji, jednostavno se dolazi do zaključka da sestrinsko obrazovanje zahtijeva povećanje razine edukacije na razinu dokorskog studija (19).

Očekuje se da doktorski studij u području sestrinstva priprema studenta na području evaluacije i konstrukcije sestrinskih teorija, filozofije sestrinstva, nadograđivanja istraživačkih vještina, sestrinskih znanja i procjene utjecaja društvenih, političkih i etičkih promjena na sestrinsku profesiju (22).

8. TRAJNO USAVRŠAVANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Po završetku službenog obrazovanja medicinske sestre/tehničari ulaze u proces trajnog stručnog usavršavanja koje propisuje ZOS i HKMS (17).

„Trajno/stručno usavršavanje medicinskih sestara nastavlja se na završeno redovno obrazovanje i odnosi se na sve medicinske sestre/tehničare koji pružaju neposrednu zdravstvenu zaštitu u djelatnosti zdravstvene njege. Trajno/stručno usavršavanje mora biti dostupno svima i provoditi se po jedinstvenim kriterijima za sve razine zdravstvene zaštite, u djelatnosti socijalne skrbi i drugim djelatnostima u kojima medicinske sestre pružaju izravnu zdravstvenu zaštitu kao i za medicinske sestre koje sudjeluju u obrazovanju medicinskih sestara” (28). Svaka medicinska sestra/tehničar ima obvezu i pravo stručnog usavršavanja stalnim obnavljanjem stečenih znanja i vještina u skladu s najnovijim saznanjima iz područja sestrinstva (17).

Trajno usavršavanje provodi se kroz sudjelovanje na stručnim skupovima, tečajevima, stručnim seminarima (Tablica 12). Poslodavac je dužan omogućiti medicinskoj sestri/tehničaru stručno

usavršavanje u onom opsegu koji je potreban za obnavljanje licence za samostalan rad (17). Sadržaj, rokove i postupak provjere trajnog/stručnog usavršavanja i provjere stručnosti medicinskih sestara/tehničara provodi HKMS (17). Provjera stručnosti provodi se bodovanjem tijekom šest godina. Svaka medicinska sestra/tehničar tijekom šest godina mora steći 90 bodova, odnosno 15 svake godine (28).

Tablica 12. Prikaz načina stručnog usavršavanja medicinskih sestara/tehničara

Način stručnog usavršavanja	Opis
Kongres	Kongres je skup koji sveobuhvatno obrađuje neki specifični problem iz područja Zdravstvene njege ili više problema u određenoj području zdravstvene njege koji se isprepliću i za koje postoji zajednički interes sudionika.
Simpozij	Simpozij je stručno znanstveni sastanak koji se bavi užom temom iz sestrinstva i zdravstva. Simpozij mora imati uvodno predavanje stručnjaka za tu temu, usmene prikaze, radionice ili postere uz mogućnost rasprave.
Stručni sastanak	Stručni sastanak s predavanjem na razini djelatnosti uključuje predavanje u trajanju od najmanje 45 minuta s dodatnih 15 minuta za raspravu.
Tečaj	Tečajevi predstavljaju organiziranu nastavu iz užeg područja nekog područja zdravstvene njege.
Studijski boravci s mentorom	/
Publikacije	Objavljivanje stručnih članaka u indeksiranim časopisima, knjiga, poglavlje u knjizi.
E- learning	Online tečajevi podrazumijevaju učenje uz pomoć računala i Interneta u minimalnom trajanju od 60 minuta.

Izvor: Hrvatska komora medicinskih sestara. Pravilnik o sadržaju, rokovima i postupku trajnog/stručnog usavršavanja i provjere stručnosti medicinskih sestara [Internet]. Hrvatska komora medicinskih sestara. Čl. 2, 8, 9; 2014 [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na:

http://www.hkms.hr/data/1321863821_425_mala_Pravilnik%20o%20sadrzaju,%20rokovima%20i%20postupku%20strucnog%20usavsavanja%20i%20provjere%20strucnosti%20medicinskih%20sestara%20-%20procisceni%20tekst.pdf. (28).

9. HRVATSKI KVALIFIKACIJSKI OKVIR

„Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO) instrument je uređenja sustava kvalifikacija u RH koji osigurava jasnoću, pristupanje stjecanju, pouzdano stjecanje, prohodnost i kvalitetu kvalifikacija kao i povezivanje razina kvalifikacija u RH s razinama kvalifikacija Europskoga kvalifikacijskog okvira (*engl. European Qualifications Framework EKO*) i Kvalifikacijskog okvira Europskoga prostora visokog obrazovanja (*engl. Qualifications Frameworks in the European Higher Education Area QF-EHEA*) te, posredno s razinama kvalifikacija kvalifikacijskih okvira u drugim zemljama” (29).

HKO je nastao prema preporukama EKO i Bolonjskog procesa. EKO i Bolonjski proces imaju dosta sličnosti u poticanju transparentnosti, osiguranju kvalitete, jasnoći prikaza razina složenosti kvalifikacija i poticanju zapošljavanja. Temeljna razlika između njih je u tome što Bolonjski proces harmonizira višeškolske sustave različitih zemalja, dok EKO povezuje i olakšava međusobno razumijevanje svih stečenih kvalifikacija mrežu različitim zemljama. (Tablica 13) (30).

Tablica 13. Pridruživanje kvalifikacija razinama

Razina HKO	Kvalifikacija (vrsta obrazovanja)
1.	Osnovno obrazovanje
2.	Strukovno osposobljavanje
3.	Jedno i dvogodišnje srednjoškolsko strukovno obrazovanje
1.1.	Trogodišnje strukovno obrazovanje
1.2.	Gimnazijsko srednjoškolsko obrazovanje Četverogodišnje i petogodišnje srednjoškolsko strukovno obrazovanje
2.	Stručni studiji čijim se završetkom stječe manje od 180 ECTS bodova Strukovna i specijalistička usavršavanja i osposobljavanja Programi za majstore uz najmanje dvije godine vrednovanog radnog iskustva
3.	Sveučilišni preddiplomski studiji Stručni preddiplomski studiji
4.	Sveučilišni diplomski studij; specijalistički Diplomski stručni studij; poslijediplomski Specijalistički studij
8.1.	Poslijediplomski znanstveni magistarski studij
8.2.	Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij

Izvor: Beljo Lučić R, Buntić Rogić A, Dubravac Šigir M, Dželalija M, Hitrec S, Kovačević S i sur. HKO – Uvod u kvalifikacije [Internet]. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; c2009 - [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/images/stories/HKO.Prirucnik.pdf>. (30).

„Razina kvalifikacije definira se kao zajednička razina svih ishoda učenja dotične kvalifikacije, što se određuje pomoću razine i obujma svakog skupa ishoda učenja” (30).

Razinu ishoda učenja određujemo korištenjem mjerljivih pokazatelja razina pa tako vrijednost obujma učenja prikazujemo ECTS ili Europski sustav kredita u strukovnom obrazovanju i osposobljavanju (*engl. The European Credit system for Vocational Education and Training ECVET*) bodovima, profil prikazujemo nazivom ishoda učenja dok kvalitetu iskazujemo ocjenama i institucijama koje su odgovorne za sve aktivnosti (Tablica 14) (29).

Tablica 14. Uvjeti koje klasa kvalifikacija mora zadovoljiti da bi pripadala određenoj razini

Razina kvalifikacije	Obujam cjelovite kvalifikacije (potpune klase)	Dodatni uvjeti za cjelovitu kvalifikaciju (potpunu klasu)
8.2.	–	Najmanje tri godine istraživanja s ishodima na 8. razini, rezultirajući radovima u znanstvenim časopisima s međunarodnom recenzijom (uvjeti pristupanja: 7.1. razina)
8.1.	–	Najmanje jedna godina istraživanja s ishodima na 8. razini (uvjeti pristupanja: 7.1. razina) Napomena: ovo je djelomična klasa
7.2.	Min. 60 ECTS	Min. 60 ECTS na 7. razini ili više (uvjeti pristupanja: 7.1. razina)
7.1.	Min. 60 ECTS	Min. 60 ECTS na 7. razini ili više i ukupno s prethodnom kvalifikacijom min. 300 ECTS (uvjeti pristupanja: 6. razina ili 4.2. razina)
6.	Min. 180 ECTS	Min. 120 ECTS na 6. razini ili više (uvjeti pristupanja: 4.1. razina ili 4.2. razina, ovisno o profilu kvalifikacije)
5.2.	Min. 120 ECTS	Min. 60 ECTS na 6. razini ili više (uvjeti pristupanja: 4.1. razina)
5.1.	Min. 60 ECVET	Min. 30 ECVET na 6. razini ili više (uvjeti pristupanja: 4.1. razina, uz najmanje dvije godine iskustva)
4.2.	Min. 240 ECVET ili Min. 240 (G)	Min. 180 ECVET ili 180 (G) na 4. razini ili više (uvjeti pristupanja: 1. razina)
4.1.	Min. 180 ECVET	Min. 120 ECVET na 4. razini ili više (uvjeti pristupanja: 1. razina)
3.	Min. 60 ECVET	Min. 60 ECVET na 3. razini ili više (uvjeti pristupanja: 1. razina)
2.	Min. 30 ECVET	Min. 30 ECVET na 2. razini ili više (uvjeti pristupanja: 1. razina)
1.	Min. 120 (O)	–

Izvor: Beljo Lučić R, Buntić Rogić A, Dubravac Šigir M, Dželalija M, Hitrec S, Kovačević S i sur. HKO – Uvod u kvalifikacije [Internet]. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; c2009 - [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/images/stories/HKO.Prirucnik.pdf>. (30).

10. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U EUROPSKOJ UNIJI

„EU jedinstvena je gospodarska i politička unija 27 europskih zemalja koje zajedno pokrivaju velik dio kontinenta” (31).

EU formalno je uspostavljena 1993. godine, iako neke države članice su surađivale i znatno ranije. Trenutno EU broji 27 država članica: Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Danska, Irska, Grčka, Portugal, Španjolska, Austrija, Finska, Švedska, Cipar, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Mađarska, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija, Bugarska, Rumunjska i Hrvatska (31). Obrazovanjena razini EU provodi se prema Bolonjskom procesu koji je implementiran i u obrazovanje medicinskih sestara/tehničara (32).

Također obrazovanje medicinskih sestara/tehničara reguliraju i Direktive o priznavanju stručnih kvalifikacija Direktiva 2005/36/EZ i Direktiva 2013/55/EU (33).

Direktive EU (2005/36/EZ i 2013/55/EU) propisuju minimalne standarde kako bi se stekao naziv odnosno kvalifikacije za zanimanje medicinske sestre/tehničara. Postavljaju kvalifikacijski okvir koji je ujednačen u

cijeloj EU, tako da razina obrazovanja profesija koje su obuhvaćene direktivama bude jednako vrednovana u cijeloj EU (7, 8).

Organizacija obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u zemljama članicama EU provodi se na razini medicinskih škola i fakulteta. Medicinskim sestrama/tehničarima u 60% zemalja omogućeno je stjecanje akademske diplome na tri razine: bakalaureata, magisterija i doktorskog studija (34).

Prilikom upisa na studije sestrinstva, većina fakulteta zahtijeva određene uvijete poput prosjeka ocjena tijekom prethodnog školovanja, prijemni ispit, potvrda o zdravstvenoj sposobnosti i određeni broj godina općeg obrazovanja (Tablica 15) (35).

Obrazovni programi organizirani su različitim ustanovama od medicinskih škola do sveučilišta i koledža. Većina obrazovnih programa traje tri godine, dok u nekim zemljama traje tri i pol i četiri godine. U većini država EU početni oblik edukacije je preddiplomski studij, čijim završetkom se stječe naziv prvostupnik (Tablica 16) (34).

Tablica 15. Prikaz uvjeta za upis u početno sestrinsko obrazovanje u europskim zemljama

Zemlja	Opće obrazovanje u godinama	Prosjek ocjena prethodnog obrazovanja	Prijemni ispit	Medicinska potvrda
Austrija	10	*	ne	ne
Belgija	12	*	ne	da
Bulgarska	12	da	da	da
Cipar	12	da	da	da
Danska	12	da	da	ne
Finska	12	ne	da	da
Francuska	12	ne	da	ne
Njemačka	10	da	*	da
Island	>12	ne	da	ne
Irska	12	da	da	ne
Italija	>12	da	da	ne
Latvija	12	da	da	da
Malta	>12	*	ne	da
Norveška	12	da	da	ne
Poljska	12	da	ne	ne
Portugal	12	da	ne	ne
Rumunjska	12	da	da	da
Slovenija	12	da	ne	ne
Španjolska	12	da	da	ne
Švedska	12	*	ne	ne
Švicarska	12	da	da	ne

*nedostaju podatci

Izvor: Humar L. Sansoini J. Bologna Process and Basic Nursing Education in 21 European Countries. Ann Ig. 2017;29(6):561-571. doi: 10.7416/ai.2017.2185. (35).

Tablica 16. Prikaz obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u zemljama EU

Zemlja	Preddiplomski program			Diplomski i poslijediplomski studij	
	Obrazovni sustav	Trajanje u godinama	Titula	Diplomski studij	Poslijediplomski doktorski studij
Austrija	Medicinska škola Sveučilište	3	Diploma	✓	✓
Belgija	Sveučilište	3	Prvostupnik	✓	✓
Bugarska	Koledž	3	Prvostupnik	✓	✓
Hrvatska	Medicinska škola Stručni studij	4	Prvostupnik	✓	
Cipar	Sveučilište	3	Prvostupnik	✓	✓
Češka	Koledž Sveučilište	4	Prvostupnik	✓	✓
Dnska	Sveučilište Koledž	3,5	Prvostupnik	✓	✓
Estonija	Koledž	3,5	Diploma	✓	
Finska	Stručni studij	3,5	Prvostupnik	✓	✓
Francuska	Medicinska škola Diploma je priznata kao sveučilišna na razini prvostupnika od 2012. godine	3	Diploma		
Njemačka	Medicinska škola Sveučilište primjenjenih znanosti Sveučilište	3	Certifikat Prvostupnik	✓	✓
Grčka	Visoko obrazovni tehnički institut (A.T.E.I.) Sveučilište	3	Prvostupnik	✓	✓
Mađarska	Medicinska škola Sveučilište	3	Diploma Prvostupnik	✓	✓
Irska	Sveučilište	4	Prvostupnik	✓	✓
Italija	Sveučilište	4	Prvostupnik	✓	✓
Latvija	Medicinska škola Koledž Sveučilište	3	Diploma Diploma Prvostupnik	✓	
Luksemburg	Medicinska škola	3	Diploma		
Malta	Sveučilište	3	Prvostupnik	✓	✓
Nizozemska	Sveučilište primjenjenih znanosti Sveučilište	4	Diploma Prvostupnik	✓	✓
Poljska	Sveučilište Koledž	3	Prvostupnik	✓	✓
Portugal	Stručni studij	4	Prvostupnik	✓	✓
Rumunjska	Sveučilište Koledž	3	Prvostupnik	✓	✓
Slovačka	Koledž Sveučilište	3	Diploma Prvostupnik	✓	✓
Slovenija	Koledž	3	Prvostupnik	✓	✓
Španjolska	Sveučilište	4	Prvostupnik	✓	✓
Švedska	Koledž Sveučilište	3	Prvostupnik	✓	✓

Izvor: Lahtinen P, Leino-Kilpi H, Salminen L. Nursing education in the European higher education area — Variations in implementation. Nurse Educ Today. 2014;34(6):1040-7. (34).

11. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U SAVEZNOJ REPUBLICI NJEMAČKOJ

Prvi oblik obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u SRNJ pojavio se u 1906./1907. godine u Pruskoj, trajao je samo jednu godinu i bio je namijenjen samo ženskim osobama. Službeno, zanimanje medicinskih sestara/tehničara u SRNJ je priznato 1938. godine. Od 1965. godine uvodi se program u trajanju od tri godine koji 1985. godine usklađuju s europskim smjericama (36).

Danas je obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u SRNJ uređeno Propisima o osposobljavanju i ispitima za sestrijska zanimanja (njem. *Ausbildungs - und Prüfungs - Verordnung für die Berufe in der Krankenpflege*) (36). Medicinske sestre/tehničari imaju mogućnost obrazovati se na nekoliko razina: osnovno obrazovanje, prediplomski, diplomski studij, doktorski studij i brojni specijalistički programi (36, 37).

11.1. OSNOVNO OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA

U SRNJ osnovno obrazovanje medicinskih sestara/tehničara traje tri godine. Nastava se odvija u školama i bolničkim ustanovama i plaćena je (1. godina 600 – 700 €, 2. godina 650 – 750 € i 3. godina 750 – 850 €) (36).

Uvjeti za upis na školovanje su: srednjoškolsko obrazovanje ili završeno desetogodišnje školsko obrazovanje, potvrda o završenoj srednjoj školi pod uvjetom da je podnositelj zahtjeva uspješno završio predškolu za njegu u trajanju od najmanje dvije godine ili završeno strukovno obrazovanje s planiranim trajanjem od najmanje dvije godine. Također jedan od uvjeta je potvrda o psihofizičkoj sposobnosti za obavljanje zanimanja medicinske sestre/tehničara. Selekcija kandidata vrši se na temelju: pisanih dokumenata za prijavu, razine prethodnog obrazovanja, osobnog razgovora s kandidatom i ponekad pismenim prijemnim ispitom. Određene škole vrednuju ocjene iz određenih predmeta, poput biologije (36).

11.1.1. NASTAVNI PLAN

Tijekom tri godine obrazovanja polaznici odslužaju 1600 sati nastave (standardna nastava i pokazne vježbe u kabinetima) i 3000 sati praktične nastave u zdravstvenim ustanovama (Tablica 17) (36).

Tablica 17. Prikaz nastavnog programa trogodišnjeg osnovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u SRNJ

Predmet	Broj sati
<i>Teorijska i praktična nastava</i>	1600
Stručno, pravno i građansko zakonodavstvo	120
Higijena i medicinska mikrobiologija	120
Biologija, anatomija i fiziologija	120
Fizika i kemija	40
Ljekarništvo	60
Opća i posebna patologija, uključujući prevenciju, dijagnostiku, terapiju i epidemiologiju	360
Osnove psihologije, sociologije i pedagogije	100
Zdravstvena njega	480
Osnove rehabilitacije	20
Uvod u organizaciju i dokumentaciju u bolnici	30
Jezik i književnost	20
Prva pomoć	30
Slobodni sati određeni za individualno korištenje svake škole	100
<i>Praktična nastava</i>	3000
Opća medicina i medicinske specijalnosti, uključujući njegu starijih osoba i bolesti starijih osoba	900
Opća i specijalna kirurgija	750
Ginekologija ili urologija i skrb za novorođenčad	350
Psijhijatrija, dječja njega i pedijatrija, njega u zajednici/kući	400
Slobodni sati određeni za individualno korištenje svake škole	600

Izvor: Berufenet arbeitsagentur. Ausbildungsbeschreibung von Krankenpfleger/Krankenschwester [Internet].

Berufenet arbeitsagentur; 2003 - [pristupljeno 04.05.2021.]. Dostupno na:

<https://berufenet.arbeitsagentur.de/berufenet/archiv/8800.pdf>. (36).

11.1.2. ZAVRŠNI ISPIT

Na kraju obrazovanja svaki polaznik dužan je položiti završni ispit. Da bi učenik pristupio završnom ispitu matična škola ili bolnica izdaju potvrdu o uspješnom sudjelovanju u teoretskoj i praktičnoj nastavi. Završni ispit sastoji se od pismenog, usmenog i praktičnog dijela. Pismeni ispiti daju se iz predmeta zdravstvene njege, patologije, anatomije i fiziologije te zakonodavstva. Usmeni ispit obuhvaća predmete zdravstvene njege, patologije, psihologije, sociologije, rehabilitacije i higijene. Praktični dio obuhvaća njegu skupine bolesnika (najviše četiri) što znači da na odjelu ispitanik preuzima njegu uključujući i planiranje zdravstvene njege, administrativnu obradu i primopredaju potrebnu za obavljanje njege. Polaganjem završnog ispita polaznik stječe naziv medicinska sestra/tehničar (36).

11.2. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

U obrazovnom sustavu SRNJ medicinskim sestrama/tehničarima nudi se šest preddiplomskih programa u trajanju od pet do osam semestara, ovisno o vrsti studija. Ponuđeni programi su: studij napredne sestrinske prakse, menadžment u sestrinstvu, sestrinska pedagogija, sestrinstvo (znanstveni studij), gerontološko sestrinstvo i psihijatrijsko sestrinstvo (37).

Uvjeti upisa na preddiplomski studij sestrinstva su: završeno stručno obrazovanje iz zdravstvene njege, zdravstvene njege djece ili zdravstvene njege starijih osoba. Osim toga polaznik mora imati

srednjoškolsku diplomu i dvije do tri godine profesionalnog iskustva kao medicinska sestra/tehničar (38).

11.2.1. STUDIJ NAPREDNE SESTRINSKE PRAKSE

Studij napredne sestrinske prakse nova je vrsta studija u SRNJ, a izvorno se prvo pojavio u SAD-u 1970-ih. Studijski program namijenjen je medicinskim sestrama/tehničarima koje žele unaprijediti svoju sestrinsku praksu obogativši je znanstvenim spoznajama iz područja sestrinstva (38). Studij traje u prosjeku pet do šest semestara, ovisno o organizaciji sveučilišta. Ovaj smjer preddiplomskog studija sestrinstva moguće je završiti na 16 sveučilišta unutar SRNJ (38).

Tijekom preddiplomskog studija medicinske sestre/tehničari polažu 17 modula: europski zdravstveni i socijalni sustavi, opća ekonomija, upravljanje kvalitetom, upravljanje u zdravstvenoj njezi, informatika u zdravstvenoj njezi, komunikacija, zdravstvena njega obitelji i zajednice, terapija boli, oblici terapije, upravljanje projektima i procesima, gerijatrija, gerontologija, kliničke bolesti, komunikacija s pacijentom, menadžment u zdravstvu, menadžment u sestrinstvu i promocija zdravlja (38).

Tijekom naprednog studija sestrinske prakse medicinske sestre/tehničari se specijaliziraju za određena područja poput: demencija, onkologija, palijativna skrb, kardiologija, intenzivno liječenje i drugih te postaju stručnjaci iz tog područja. Studij napredne sestrinske prakse završava izradom završnog rada i pripadajuće obrane (38).

11.2.2. MENADŽMENT U SESTRINSTVU

Studij menadžmenta u sestrinstvu omogućava polaznicima znanja i vještine iz područja upravljanja u zdravstvenim ustanovama (39).

Studij u prosjeku traje šest do osam semestara, ovisno o sveučilištu koje organizira program i u SRNJ ga je moguće upisati na 37 sveučilišta (39).

Za vrijeme studija studenti polažu 12 obaveznih predmeta: osnove društvenih znanosti, ekonomija zdravstva, zakonodavstvo u zdravstvenoj njezi, upravljanje kvalitetom, instrumenti zaoperativno upravljanje, upravljanje ljudskim potencijalima, strukture opskrbe, upravljanje projektima, financiranje i kontrola, osnove zdravstvene politike, poslovno računovodstvo, etika sestrinstva. Također polaznicima su ponuđeni i izborni moduli poput stacionarne zdravstvene njege, primijenjene gerontologije, primijenjene sestrinske znanosti i ovisnosti. Studij menadžmenta u sestrinstvu završava izradom završnog rada. Po završetku studija polaznici dobivaju akademski naziv prvostupnik znanosti (39).

11.2.3. SESTRINSKA PEDAGOGIJA

Studij sestrinske pedagogije namijenjen je medicinskim sestrama/tehničarima koje se žele usavršiti na području edukacije i obrazovanja u području sestrinstva (40).

Studij u prosjeku traje šest do sedam semestara i moguće ga je završiti na 30 sveučilišta na području SRNJ (40).

Polaznici tijekom studijskog programa polažu 15 predmeta: psihološki temelji učenja, promocija zdravlja, didaktičke metode i modeli, organizacija sestrinskog obrazovanja, obrazovanje odraslih, retorika, dizajn predavanja, etika, menadžment slučaja, zdravstveno ponašanje, zakonodavstvo u zdravstvu, tijek bolesti, upravljanje u zdravstvenoj njezi, zdravstveno empirijski temelji istraživanja u zdravstvenoj njezi i gerontologija. Predmeti se mogu grubo podijeliti u tri skupine: obrazovne znanosti, sestrinske znanosti i zdravstvene znanosti. Studij sestrinske pedagogije završava izradom završnog rada (40).

11.2.4. SESTRINSTVO (ZNANSTVENI STUDIJ)

Studijski program sestrinstva kao znanstveni studij usavršava medicinske sestre/tehničare i nadopunjuje njihovo praktično znanje relevantnim teorijskim i metodološkim sadržajima (41).

Studij sestrinstva obično traje šest semestara, no neka sveučilišta nude i studije u trajanju osam semestara. Sestrinstvo je moguće završiti na 42 sveučilišta na području SRNJ (41).

Studij sestrinske znanosti ima širok program koji obuhvaća: osnovne medicinske znanosti, zakonodavstvo, etička i socijalna pitanja, zdravstvenu njegu, menadžment u zdravstvu, komunikacijski i poslovni sadržaji, upravljanje kvalitetom i upravljanje ljudskim resursima. Završetak studijskog programa obilježava se izradom završnog rada i obranom istog (41).

11.2.5. GERONTOLOŠKO SESTRINSTVO

Studij namjenjen obrazovanju medicinskih sestra/tehničara o dobi i procesu starenja te aktivnostima koje doprinose autonomiji i socijalnom sudjelovanju starijih ljudi (42).

Gerontološko sestrinstvo je studijski program koji traje šest do osam semestara, koji je moguće završiti na 12 sveučilišta u SRNJ (42).

Tijekom studija polaznici se susreću sa 17 modula: znanstveni rad, gerontološka dijagnostika, interventna gerontologija, podrška i savjeti, resursi, slike starosti u društvu, koncepti za promicanje samopoštovanja, razvoj obrazovnih modela prilagođenih dobi, razvoj modela umirovljenja i njoj prilagođene dobi, pratnja, tjelesne i mentalne bolesti, zakonodavstvo, komunikacija, socijalno planiranje, palijativna skrb, strukturni okvir i osnove upravnog prava (42).

Studij gerontološkog sestrinstva polaznici završavaju izradom i obranom završnog rada (42).

11.2.6. PSIHIJATRISKO SESTRINSTVO

Studijski program psihijatrijsko sestrinstvo obrazuje medicinske sestre/tehničare na području dijagnostike, zdravstvene njege i rehabilitacije osoba s mentalnim poremećajima i poremećajima ponašanja (43).

Za vrijeme studija polaznici polažu 14 modula: načela i okviri psihijatrijske skrbi, zaštita mentalnog zdravlja, dječja i adolescentna psihijatrija, psihosomatika i psihoterapija, gerijatrijska psihijatrija, ovisnosti, sestrinstvo utemeljeno na dokazima, etičke i pravne osnove, psihosocijalne intervencije,

psihofarmakologija, savjetodavne mjere, dijagnosticiranje, planiranje i organizacija i duševno bolesni prijestupnici. Student završava studij psihijatrijskog sestrinstva izradom i obranom završnog rada (43).

11.3. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

U obrazovnom sustavu SRNJ medicinskim sestrama/tehničarima nudi se šest diplomskih programa u trajanju od pet do osam semestara ovisno o vrsti studija. Ponuđeni programi su: studij napredne sestrinske prakse, menadžment u sestrinstvu, sestrinska pedagogija, sestrinstvo (znanstveni studij), gerontološko sestrinstvo i palijativno sestrinstvo (37).

Uvjeti za upis diplomskog studija je završen preddiplomski studij. Pojedina sveučilišta zahtijevaju određenu prosječnu ocjenu, poznavanje engleskog jezika ili godinu dana profesionalnog iskustva u gerontološkoj profesiji (38).

11.3.1. STUDIJ NAPREDNE SESTRINSKE PRAKSE

Glavni fokus diplomskog studija napredne sestrinske prakse je daljnje unaprjeđenje u kliničkoj sestrinskoj praksi i prenošenje znanstvenih i metodoloških znanja i vještina (38).

Diplomski studij napredne sestrinske prakse traje četiri do šest semestara. Ovaj smjer preddiplomskog studija sestrinstva moguće je završiti na 16 sveučilišta unutar SRNJ (38).

Tijekom studija polaznici se susreću s 10 modula: znanstveni rad, metode i primjena istraživanja, upravljanje znanjem i promjenama, prevencija i promocija zdravlja, zdravstvena njega kroničnih bolesnika, upravljanje zdravljem, etika, koncepti skrbi, kvantitativne i kvalitativne metode. Ovisno o sveučilištu koje studenti odaberu, ponuđeni su im i drugi moduli poput: upravljanje ljudskim resursima, upravljanje projektima i kvalitetom, vođenje razgovora, upravljanje sukobima i krizama, financije, računovodstvo i kontroling, upravljanje projektima i kvalitetom, interdisciplinarni timski rad i vještine upravljanja. Studijski program polaznici završavaju izradom i obranom diplomskog rada te stječu naziv magistar/a znanosti (38).

11.3.2. MENADŽMENT U SESTRINSTVU

Diplomski studij menadžment u sestrinstvu jamči studentima nadogradnju znanja stečenih na preddiplomskom i ima za cilj svojim polaznicima omogućiti uspješno i neovisno upravljanje zdravstvenim ustanovama, analizu, procjenu i optimizaciju procesa (39).

Studij menadžmenta u sestrinstvu traje četiri semestra i u SRNJ moguće ga je upisati na 37 sveučilišta. Studij se sastoji od 11 modula: menadžment slučaja, klinička procjena, klasifikacijsko zakonodavstvo, supervizija, napredna sestrinska praksa, zakonodavstvo, rukovoditeljske vještine u sestrinstvu, zdravstvena njega i klasifikacijsko zakonodavstvo, zdravstvena njega i zakonodavstvo, rukovođenje projektima i kvalitetom, izvještavanje o sestrinstvu, istraživanje u sestrinstvu i administracija. Diplomski studij menadžmenta u sestrinstvu završava izradom i obranom diplomskog rada čime se stječe naziv magistar/a znanosti (39).

11.3.3. SESTRINSKA PEDAGOGIJA

Diplomski studij sestrinske pedagogije interdisciplinarna je studij koja se sastoji od kombinacije sestrinskih, didaktičkih i obrazovnih sadržaja. Fokus je postavljen na pružanju specifičnih znanja koji će studentima omogućiti planiranje, provedbu i vrednovanje nastave nakon završetka studija (40).

Studij obično traje četiri do pet semestara, moguće ga je završiti na 30 sveučilišta na području SRNJ (40).

Diplomski studij sestrinske pedagogije sastoji se od 14 predmeta: sociologija zdravlja, dizajn zdravstvenog sustava, patofiziologija i intervencije, predmetna didaktika, dizajn i razvoj strukovnog obrazovanja, dijagnosticiranje, savjetovanje i promicanje, podučavanje i učenje u strukovnom obrazovanju, izrada kurikuluma, istraživanje u sestrinstvu, razvoj i organizacija škola, istraživanje u obrazovanju, sestrinske znanosti, zdravstvene znanosti, učenje, razvoj i socijalizacija. Studijski program završava izradom i obrazom diplomskog rada (40).

11.3.4. SESTRINSTVO (ZNANSTVENI STUDIJ)

Znanstveni studij sestrinstva obuhvaća s jedne strane obrazovanje o istraživanjima, razvoju znanstvenih metoda, teorija i procesa, a s druge strane pripremanje studenata za planiranje, organiziranje i upravljanje sestrinskim postupcima i procesima (41).

Studijski program traje tri do pet semestara, moguće ga je završiti na 42 sveučilišta na području SRNJ (41).

Tijekom studija studenti polažu 11 modula: kvalitativna i kvantitativna istraživanja, sestrinske dijagnoze i intervencije, tehnike anketiranja, koncept prakse, evaluacija, klinička procjena, menadžment, klinička etika, učenje i vodstvo te zakonodavstvo. Studijski program završava izradom i obranom diplomskog rada (41).

11.3.5. GERONTOLOŠKO SESTRINSTVO

Diplomski studij gerontološkog sestrinstva nastavak je i nadogradnja znanja s preddiplomskog studija (42).

Studij traje četiri ili šest semestara, moguće ga je završiti na 12 sveučilišta u SRNJ (42).

Diplomski studij gerontološkog sestrinstva sastoji se od 12 predmeta: poremećaji specifični za životnu dob, razvojna psihologija starosti, palijativna skrb, prilagodba ponašanja u starosti, sustavi zdravstvene njege i podrške, ekonomske mjere u svezi s demografskim promjenama, mobilnost i pokretljivost u starosti, psihologija starenja, kretanje i aktivnost u starosti, socijalna politika, terapijski pristupi i metode istraživanja. Studijski program završava izradom i obranom diplomskog rada (42).

11.3.6. PALIJATIVNO SESTRINSTVO

Diplomski studij palijativnog sestrinstva osigurava znanja iz različitih aspekata njege terminalnih bolesnika. To obuhvaća medicinsku i psihološku skrb, socio-znanstvena i etička znanja kao i organizacijsko upravljačke vještine (44).

Studij traje u prosjeku četiri do šest semestara i moguće ga je završiti na tri njemačka sveučilišta (44). Tijekom studija polaznici polažu 10 predmeta: etički, pravni i socijalni aspekti palijativne skrbi, psihosocijalne, komunikacijske i duhovne kompetencije, simptomi i kontrola simptoma, organizacija i upravljanje, osobni i međuljudski odnosi, upravljanje boli, zdravstvena njega terminalnih bolesnika, zdravstvena njega starijih i palijativna medicina te obrasci bolesti. Diplomski studij palijativnog sestrinstva student završava izradom i obranom diplomskog rada (44).

11.4. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ

U SRNJ, medicinskim sestrama/tehničarima omogućeno je studiranje i na doktorskoj razini. Cilj doktorata u sestrinstvu je omogućiti profesionalno iskusnim medicinskim sestrama/tehničarima s odgovarajućim predznanjem da samostalno osmišljaju, istražuju i pišu znanstvene radove iz područja sestrinstva (45).

Uvjet za upis je završen diplomski studij iz područja sestrinstva s minimalnim prosjekom ocjena 3,5. Diplomski studij (kojem je prethodio preddiplomski studij) mora imati minimalno 120 ECTS bodova (45).

Doktorski program odvija se tijekom četiri semestra i organiziran je u pet modula: filozofija znanosti, istraživačka etika, interdisciplinarnost i internacionalnost, metode istraživanja i doktorski rad (46).

Doktorski rad moguće je pisati na točno određenim područjima poput: znanost u sestrinstvu i teme profesionalizacije, gerontološka zdravstvena njega, zdravstvena njega akutnih bolesnika, etika u sestrinstvu, statistika i kvantitativna metodologija, kvalitativne metode istraživanja u sestrinstvu, istraživanje obrazovanja u sestrinstvu i socijalna ekonomija sestrinstva (45).

Po završetku studija polaznik dobiva titulu doktora sestrinstva (njem. *dr. rer. cur.- Doktor der Pflegewissenschaften*) (45).

11.5. SPECIJALNO OBRAZOVANJE U SESTRINSTVU

Specijalno obrazovanje u okviru cjelokupnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara predstavlja usku specijalizaciju u određenom području sestrinske djelatnosti. Ponuđen je širok spektar edukacija iz raznih područja (47).

Specijalno obrazovanje organizirano je u vidu polugodišnjih, godišnjih ili dvogodišnjih tečajeva. Najčešći uvjeti za upis su završeno srednjoškolsko obrazovanje i profesionalno iskustvo u području sestrinskih djelatnosti (47).

Područja u kojima se medicinske sestre/tehničari mogu usko specijalizirati su: menadžment slučaja, kvalificirani rad u zdravstvu i socijalnoj službi, stručnjak za kućnu njegu, stručnjak za kulturološki osjetljivu skrb, poslovni administrator u zdravstvu i socijalnim službama, psihijatrijska njega i gerontopsihijatrija, upravljanje objektima, upravljanje boli, palijativna skrb, voditelj zdravstvene njege, savjetnik za njegu, stručnjak za zdravstvenu njegu, zakonodavstvo u zdravstvenoj njezi, skrbnik,

demencije, specijalisti za higijenu, intenzivna zdravstvena njega, mentor u praktičnoj nastavi, upravljanje u zdravstvenim ustanovama i upravljanje kvalitetom (47).

12. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U KRALJEVINI DANSKOJ

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u Kraljevini Danskoj provodi se kroz tri ciklusa studija: preddiplomski stručni studij, diplomski sveučilišni studij i poslijediplomski doktorski studij (48).

Početni stupanj obrazovanja je preddiplomski studij. Po završetku se stječe naziv sveučilišnog prvostupnika sestrinstva, što je preduvjet da bi osoba postala registrirana medicinska sestra/tehničar (48).

12.1. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Preddiplomski studij sestrinstva predstavlja prvi stupanj u obrazovanju i osposobljava studenta da može samostalno profesionalno funkcionirati kao medicinska sestra/tehničar nakon završetka obrazovanja (49).

Obrazovanje na preddiplomskom nivou standardizirano je na tri i pol godine tijekom kojih student prikupi 210 ECTS bodova kroz predmete koji su grupirani u module (49).

12.1.1. NASTAVNI PLAN

Nastavni plan podijeljen je u pet grupa predmeta: zdravstvena njega, medicinske znanosti, prirodne znanosti, humanističke znanosti, društvene znanosti. Kroz sedam semestara studija polaznici su dužni položiti 18 predmeta (Tablica 18) (49).

Preddiplomski studij završava izradom i obranom završnog rada, te stječe akademski naziv stručni prvostupnik/ca sestrinstva (49).

Tablica 18. Prikaz nastavnog plana i rasporeda ECTS bodova na preddiplomskom studiju sestrinstva u Kraljevini Danskoj

Predmet	ECTS bodovi		Ukupno
	Teorija	Praksa	
<i>Zdravstvena njega</i>			
Sestrinstvo	60	60	120
<i>Medicinske znanosti</i>			
Ergonomija	1	1	2
Dijetetika	2	2	4
Farmakologija	5	3	8
Javno zdravstvo i epidemiologija	4	2	6
Zdravstvena informatika	2	2	4
Patologija	7	4	11
Teorija znanosti i metode istraživanja	5	-	5
<i>Prirodne znanosti</i>			
Anatomija, fiziologija i genetika	12	6	18
Biokemija	2	-	2
Mikrobiologija	3	2	5
<i>Humanističke znanosti</i>			
Filozofija, religija i etika	3	2	5
Komunikacija	2	1	3
Psihologija	2	1	3
Pedagogija	3	1	4
<i>Društvene znanosti</i>			
Zakonodavstvo	1	1	2
Organizacija i upravljanje	3	2	5
Sociologija- zdravstvena antropologija	3	-	3
Ukupno	-	-	210

Izvor: Uddannelses- og Forskningsministeriet. Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje [Internet]. Kapiel 1, Bilag 1, Bilag 2; 2008 [pristupljeno 07.05.2021.]. Dostupno na: https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2008/29?fbclid=IwAR08VM2iqN7glGTQk_n4XNG7Ht-yt8DuVt1d5eHsipZo4a1y3rVFmiAcEP0. (49).

12.1.2. KOMPETENCIJE STRUČNOG PRVOSTUPNIKA/CE SESTRINSTVA

- utvrđuje sestrinske potrebe, postavlja ciljeve, izvodi, primjenjuje i prilagođava sestrinske postupke odabranim skupinama pacijenata,

- surađuje s pacijentima, rodbinom i drugim stručnjacima u planiranju, koordinaciji, delegiranju, izvršavanju i vrednovanju sestrijski postupaka,
- ovladava sestrijskim postupcima u odnosu na stanje bolesnika poput pacijenta s akutnom boli, umirućeg pacijenta,
- pruža neovisnu njegu bolesnicima s različitom životnom dobi kao i kulturnim, socijalnim i obiteljskim razlikama,
- podržava pacijente u suočavanju sa životnim situacijama i rješava zdravstveno- pedagoške situacije,
- komunicira s pacijentima poštujući različitosti u kulturi, vrijednostima, intelektualnim i emocionalnim sposobnostima,
- djeluje na temelju etičkih smjernica, pravila o sigurnosti pacijenta i čimbenika rizika iz okoliša,
- sudjeluje u dijagnostičkim pregledima, tretmanima i opažanjima vezanim uz iste,
- doprinosi u osiguravanju kontinuiteta u procesima zdravstvene njege i liječenja, uključujući suradnju s drugim profesionalnim utjecajima,
- osmišljava kvalitetne i razvojne radove u području sestrijsva, sudjeluje u istraživačkom radu u zdravstvenom sektoru,
- rješava organizacijske probleme s ciljem osiguravanja kontinuiteta u zdravstvenoj njezi i liječenju,
- traži, razvrstava, stječe i procjenjuje znanje relevantno za struku, uključujući traženje novih nacionalnih i međunarodnih znanja temeljenih na istraživanju,
- ima uvid u vlastiti proces učenja i ovladava tehnikama čitanja i učenja kao preduvjet za kontinuirano profesionalno usavršavanje i razvoj,
- ovladava osnovnim akademskim metodama koje su preduvjet za kvalificiranje daljnjeg obrazovanja na diplomskoj i doktorskoj razini (49).

12.2. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Svrha diplomskog programa u sestrijsvu je osposobiti studenta za obavljanje ključnih kliničkih, menadžerskih, nastavnih i znanstvenih funkcija u sestrijsvu i u interdisciplinarnom kontekstu.

Diplomski studij moguće je upisati kao znanstveni studij i kao specijalistički studij.

12.2.1. ZNANSTVENI DIPLOMSKI STUDIJ

Program znanstvenog diplomskog studija provodi se kroz dva smjera: znanost u sestrijsvu i napredna sestrijska praksa (eng. *Advanced Nursing Practice*) (50).

Uvjeti za upis na znanstveni diplomski studij sestrijsva je prethodno završen stručni preddiplomski studij sestrijsva ili drugi prvostupnički program (50).

12.2.2. ZNANOST U SESTRINSTVU

Studij znanost u sestrinstvu moguće je studirati kao redovni ili izvanredni studij. Redovni studij traje dvije godine (četiri semestra), izvanredni četiri godine (osam semestara). Nastavni program je isti, samo drugačije raspoređen i prilagođen osobama koje su zaposlene (Tablica 19) (50).

Studij završava izradom i obranom diplomskog rada, po završetku student stječe akademski naziv magistar/a sestrinstva (50).

Tablica 19. Nastavni plan i program diplomskog studija znanost u sestrinstvu: redovni i izvanredni studij u Kraljevini Danskoj

Redovni studij			Izvanredni studij		
Semestar	Predmet	ECTS bodovi	Semestar	Predmet	ECTS bodovi
1.	Sestrinstvo i društvo	10	1	Sestrinstvo i društvo	10
	Kvalitativna istraživanja i metode	10		Kvalitativna istraživanja i metode	10
	Epidemiologija i biostatistika	10	2	Razvoj teorija zdravstvene njege	10
2.	Razvoj teorija zdravstvene njege	10	3	Epidemiologija i biostatistika	10
	Zdravstvena njega usmjerena na pojedinca	10		Trenutni trendovi u sestrinstvu	10
	Statistika	10	4	Statistika	10
3.	Trenutni trendovi u sestrinstvu	10	5	Izborni predmeti	20
	Izborni predmeti	20	6	Zdravstvena njega usmjerena na pojedinca	10
4.	Diplomski rad	30	7 i 8	Diplomski rad	30
Ukupno	-	120	-	-	120

Izvor: Studienævnet for Sundhedsvidenskab. Studieordning for Kandidatuddannelsen i klinisk sygepleje [Internet]. Odense: Studienævnet for Sundhedsvidenskab; 2019 - [pristupljeno 07.05.2021.]. Dostupno na: <https://eddiprod.au.dk/EDDI/webservices/DokOrdningService.cfc?method=visGodkendtOrdning&dokOrdningId=14590&sprog=da>. (50).

12.2.3. NAPREDNA SESTRINSKA PRAKSA

Studij znanost u sestrinstvu moguće je studirati kao redovni ili izvanredni studij. Kao redovni studij traje dvije godine (četiri semestra), a kao izvanredni studij traje četiri godine (osam semestara). Nastavni program je isti, samo drugačije raspoređen i prilagođen osobama koje su zaposlene (Tablica 20) (50).

Tablica 20. Nastavni plan i program diplomskog studija napredna klinička praksa: redovni i izvanredni studij u Kraljevini Danskoj

Redovni studij			Izvanredni studij		
Semestar	Predmet	ECTS bodovi	Semestar	Predmet	ECTS bodovi
1.	Sestrinstvo i društvo	10	1.	Sestrinstvo i društvo	10
	Kvalitativna istraživanja i metode	10		Kvalitativna istraživanja i metode	10
	Epidemiologija i biostatistika	10	2.	Razvoj teorija zdravstvene njege	10
2.	Razvoj teorija zdravstvene njege	10	3.	Epidemiologija i biostatistika	10
	Planiranje, provođenje i evaluacija sestrinskih intervencija	20			
3.	Organizacija, koordinacija u lokalnim zdravstvenim ustanovama	10	4.	Planiranje, provođenje i evaluacija sestrinskih intervencija	20
	Izborni predmeti	10	5.	Organizacija u lokalnim zdravstvenim ustanovama	10
				Izborni predmeti	10
				Klinički projekt	10
4.	Diplomski rad	30	7. i 8.	Diplomski rad	30
Ukupno		120			120

Izvor: Studienævnet for Sundhedsvidenskab. Studieordning for Kandidatuddannelsen i klinisk sygepleje [Internet]. Odense: Studienævnet for Sundhedsvidenskab; 2019 - [pristupljeno 07.05.2021.]. Dostupno na: <https://eddiprod.au.dk/EDDI/webservices/DokOrdningService.cfc?method=visGodkendtOrdning&dokOrdningId=14590&sprog=da>. (50).

Studij završava izradom i obranom diplomskog rada, po završetku student stječe akademski naziv magistar/a sestrinstva (50).

12.2.4. KOMPETENCIJE MAGISTRA/E SESTRINSTVA

- može se kritički i analitički suočiti sa složenim teorijskim i praktičnim sestrinskim pitanjima,
- može upravljati sestrinskim radom i razvojnim situacijama koje su složene, nepredvidive i zahtijevaju nova rješenja,
- može inicirati i provoditi interdisciplinarnu suradnju i preuzeti profesionalnu odgovornost,
- može inicirati i voditi razvoj kvalitete u kliničkoj praksi,
- može se uključiti u sestrinstvo, kao i u interdisciplinarni razvojni te istraživački projekt,

- može obavljati zadatke širenja u okviru sestrinske profesije, u odnosu na ostale zdravstvene radnike, u obrazovnom kontekstu i u vezi s organizacijskim i zdravstvenim političkim odlukama,
- može preuzeti odgovornost za vlastiti profesionalni razvoj i specijalizaciju (50).

12.2.5. SPECIJALISTIČKI STUDIJI

Specijalistički diplomski programi nadograđuju znanje visokoškolskog obrazovanja. To su izvanredni studiji u trajanju od najčešće dvije godine (60 ECTS) (51).

Ponuđena su 24 specijalistička studija sestrinstva: zdravstvena informatika, bol i interdisciplinarno upravljanje boli, proces obrazovanja, informacijske i komunikacijske tehnologije i učenje, usmjeravanje, klinička njega, humanističkih zdravstvenih znanosti i razvoja prakse, zdravstvena antropologija, ovisnosti, obrazovanje odraslih i razvoj kompetencija, profesionalno obrazovanje i profesionalni razvoj, pozitivna psihologija, upravljanje obrazovnim institucijama, javno zdravstvo, upravljanje katastrofama, upravljanje u sukobima, promicanje zdravlja, organizacijska psihologija, obrazovanje i učenje, seksologija, profesionalna komunikacija, kvaliteta i upravljanje, rehabilitacija i sestrinska praksa, zdravstvena njega osoba oboljelih od malignih bolesti, zdravstvena njega u jedinicama intenzivnog liječenja, psihijatrijska njega, anesteziologija i sestrinstvo usmjereno na pojedinca (51).

12.3. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJI

Doktorski studij za medicinske sestre/tehničare u Kraljevini Danskoj provodi se na fakultetima zdravstva i medicine, na razini sveučilišta. Predviđeno trajanje studija je tri godine (52).

Uvjeti za upis na doktorski studij su: završeno odgovarajuće obrazovanje (preddiplomski + diplomski sveučilišni studij), istraživački projekt, publikacije i financiranje (52).

Svaki student nakon upisa mora izraditi plan doktorata u roku od tri mjeseca koji im odobrava sveučilište. Plan doktorata sastoji se od: vremenskog rasporeda, ugovora o mentorstvu, plan doktorskog projekta, plan doktorske edukacije, plan sudjelovanja u istraživačkim projektima, plan nastavnih aktivnosti i plan financiranja (52).

Tijekom studijskog programa polaznik mora izvršiti neovisno istraživanje pod mentorstvom, završiti doktorske edukacije (cca. 30 ECTS bodova), sudjelovati u istraživačkim okruženjima, steći iskustvo nastavnih aktivnosti ili neki drugi oblik širenja znanja vezan uz doktorski studij i napisati doktorski rad na temelju doktorskog projekta (52).

Doktorski studij završava izradom i obranom doktorskog rada(52).

13. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/TEHNIČARA U REPUBLICI SLOVENIJI

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u Republici Sloveniji počinje preddiplomskim studijem, zatim diplomskim studijem i završava poslijediplomskim doktorskim studijem. Na razini

srednje škole postoji strukovni program za tehničare/ tehničarke zdravstvene njege, čijim su završetkom polaznici osposobljeni za stručni rad u okviru zdravstvene njege sa zdravim i bolesnim osobama u različitim životnim dobima. Tehničari/ tehničarke zdravstvene njege ne upisuju se službeno u Registar medicinskih sestara (53).

13.1. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Preddiplomski studij sestrinstva traje tri godine, odnosno šest semestara i sastoji se od ukupno 180 ECTS bodova. Po završetku studijskog programa polaznik stječe naziv diplomirana medicinska sestra/zdravstvenik (54). Uvjeti za upis su položen završni ispit u bilo kojem srednjoškolskom četverogodišnjem programu. Kada je upis ograničen selekcija se vrši na osnovu uspjeha na završnom ispitu i ukupnog uspjeha tijekom treće i četvrte godine srednje škole (54).

13.1.1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Tijekom prve godine preddiplomskog studija sestrinstva studenti polažu deset predmeta koji nose ukupno 60 ECTS bodova, ukupno 1800 sati nastave i vježbi (Tablica 21) (54).

Tablica 21. Nastavni plan i program za prvo godinu preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Sloveniji

Predmet	ECTS bodovi
Anatomija i fiziologija s patologijom	6
Sociologija zdravlja i bolesti	3
Psihologija u zdravstvenoj njezi	3
Kliničke vježbe II	14
Izborni predmet	4
Ukupno	60

Izvor: Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani. Visokoškolski strukovni študijski program prve stopnje zdravstvena njega [Internet]. Ljubljana: Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani; 2020 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na:

https://www.zf.uni-lj.si/images/studijski-programi/1-stopnja/zdravstvena-nega/ZN_1st_-_predstavitveni_21-22_jan.pdf. (54).

Treću godinu studija čini deset predmeta koji čine ukupno 60 ECTS bodova, pri čemu studenti odslužaju 1800 sati nastave i vježbi (Tablica 22) (54).

Tablica 22. Nastavni plan i program za treću godinu preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Sloveniji

Predmet	ECTS bodovi
Zdravstvena njega žena s ginekologijom i porodništvom	4
Zdravstvena njega djece i adolescenata s pedijatrijom	4
Zdravstvena njega i mentalno zdravlje	4
Zdravstvena skrb u zajednici i dispanzerska skrb	5
Kliničke vježbe III/1	13
Organizacija i menadžment u zdravstvenoj njezi	3
Liječenje vitalno ugroženih osoba	5
Diplomski rad	9
Kliničke vježbe III/2	4
Izborni predmeti	9
Ukupno	60

Izvor: Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani. Visokoškolski strukovni študijski program prve stopnje zdravstvena njega [Internet]. Ljubljana: Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani; 2020 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na:

https://www.zf.uni-lj.si/images/studijski-programi/1-stopnja/zdravstvena-nega/ZN_1st_-_predstaviteni_21-22_jan.pdf. (54).

13.1.2. KOMPETENCIJE DIPLOMIRANE MEDICINSKE SESTRE/TEHNIČARA

- ostvarivanje i poštivanje ljudskih prava u svjetlu fizičkih, psiholoških, duhovnih i socijalnih potreba pojedinca uzimajući u obzir etički kodeks i etičke aspekte pružanja zdravstvene njege,
- promicanje zdravlja, zdravstvenog obrazovanja i razumijevanja povezanosti između načina života i zdravlja kako bi se razumjeli zdravstveni problemi i procesi za jačanje, postizanje i održavanje zdravlja,
- neovisna zaštita zdravlja i dobrobiti pojedinca, obitelji i skupina u zdravstvenoj skrbi,
- provedba zdravstvene njege prema procesnoj metodi rada: procjena stanja, postavljanje ciljeva i izrada sestrinskih dijagnoza, planiranje, provedba i evaluacija njege,
- praćenje ishoda i učinaka sestrinskih intervencija i dokumentacije,
- poznavanje i primjena teorijskih i metodoloških osnova i principa u sestrinstvu te korištenja intervensijskih mjera na temelju znanstvenih dokaza i dostupnih izvora,
- osiguranje kvalitete u njezi u svjetlu znanstvenog, tehničkog i etičkog razvoja,
- sudjelovanje u procesu liječenja unutar medicinskog tima i provođenje dijagnostičko terapijskih postupaka,
- interdisciplinarno i multisektorsko povezivanje kako bi se osigurala kvalitetna skrb pacijentima,
- pružanje zdravstvene njege u okviru hitne medicinske pomoći,
- organiziranje, upravljanje i nadzor aktivnosti u usluga sestrinstva,
- vođenje sestrinskog tima,
- pedagoški rad na obnovi vlastitog kadra,

- sposobnost kritičkog razmišljanja i sustavnog pristupa rješavanju sestrinskih problema,
- primjena znanstvenih nalaza u praksu utemeljenu na dokazima,
- preuzimanje odgovornosti za cjeloživotno učenje i kontinuirani profesionalni razvoj (54).

13.2. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Diplomski studij sestrinstva provodi se u dva smjera: menadžment u zdravstvu i socijalnoj zaštiti i zdravstvena njega. Smjer zdravstvena njega dijeli se na šest smjerova: zdravstvena njega, hitna stanja u zdravstvu, integrirano liječenje starijih u naprednoj zdravstvenoj njezi, preventivna i klinička prehrana, integrirano liječenje kroničnih bolesnika u naprednoj sestrinskoj praksi i mentalno zdravlje u naprednoj sestrinskoj praksi. Svi smjerovi traju dvije godine (četiri semestra – 120 ECTS). Uvjet za upis je završen odgovarajući preddiplomski studij, u slučaju ograničenog broja studenata selekcija se vrši prema prosjeku ocjena s prethodnog studija (55).

13.2.1. MENADŽMENT U ZDRAVSTVU I SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Studijski program pruža studentima znanja iz stručnog i znanstvenog područja upravljanja u zdravstvu i socijalnoj skrbi (56).

Tijekom prve godine studija, studenti polažu osam predmeta koji nose 60 ECTS bodova. Ukupno odslušaju 1800 sati nastave i vježbi. Predmeti na prvoj godini su: metodologija istraživanja u zdravstvenim i socijalnim organizacijama, menadžment u zdravstvenim i socijalnim organizacijama, informacijske i komunikacijske tehnologije u zdravstvenim i socijalnim organizacijama i etički aspekti u zdravstvenim i socijalnim organizacijama. Uz četiri obavezna predmeta, studenti sami biraju četiri izborna predmeta. Ponuđeni su predmeti poput: kvaliteta u zdravstvenim i socijalnim organizacijama, temeljni aspekti epidemiologije kao osnove za planiranje, zdravlje i zdravstvena zaštita te zdravstveno osiguranje (57).

Za vrijeme druge godine studija, polaznici polažu šest predmeta, od toga četiri obavezna, jedan izborni i diplomski rad. Ukupno odslušaju 1800 sati nastave i vježbi. Obavezni predmeti na drugoj godini su: upravljanje procesima u zdravstvenim i socijalnim ustanovama, ekonomija u zdravstvu i socijalnim ustanovama, liječenje ljudi i komunikacija u zdravstvu i socijalnim ustanovama, utjecaj okoliša na zdravlje. Od izbornih predmeta su ponuđeni: sustavi razvoja osoblja u zdravstvenim i socijalnim ustanovama, upravljanje u zdravstvenim ustanovama i standardizacija na području zdravstvene i socijalne zaštite (57).

Studij završava pripremom i obranom diplomskog rada i stječe se naziv magistar zdravstvo-socijalnog menadžmenta (mag. zdr.-soc. manag.) (56).

13.2.2. DIPLOMSKI STUDIJ ZDRAVSTVENE NJEGE

Diplomski studij zdravstvene njege dijeli se na šest smjerova: Zdravstvena njega, Hitna stanja u zdravstvu, Integrirano liječenje starijih u naprednoj zdravstvenoj njezi, Preventivna i klinička

prehrana, Integrirano liječenje kroničnih bolesnika u naprednoj sestrinskoj praksi i Mentalno zdravlje u naprednoj sestrinskoj praksi (55).

13.2.2.1. ZDRAVSTVENA NJEGA

Studij omogućuje studentima stjecanje iskustva koja će doprinijeti njihovom profesionalnom, akademskom i osobnom razvoju.

Tijekom prve godine studija polaznici slušaju šest obaveznih i dva izborna predmeta. Obavezni predmeti na prvoj godini su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa sestrištva, zdravstvena njega zasnovana na dokazima, promocija zdravlja i primarna zdravstvena zaštita, procjena zdravstvenog stanja pojedinca, terapijski postupci u sestrištvu. Od izbornih predmeta su ponuđeni: filozofija i etika u zdravstvu, pravna pitanja u zdravstvenoj njezi, pedagogija s osnovama andragogije, važnost prehrane za zaštitu i promicanje zdravlja, osnove savjetovanja u području zdravstvene njege i zarazne bolesti (58).

Drugu godinu studija čine tri izborna predmeta i diplomski rad. Ponuđeni izborni predmeti su: perioperativna njega, javno zdravstvo, kvaliteta i sigurnost u zdravstvenoj njezi, informatika u zdravstvu i zdravstvenoj njezi, rad s djecom s posebnim potrebama, gerontološka njega, specifični ergonomske pristupi u zdravstvenoj njezi, nabava i upravljanje projektima, logistika u zdravstvu i zdravstvenoj njezi, menadžment i vodstvo u zdravstvu i biomedicinska tehnologija. Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/magistra zdravstvene njege (mag zdr. nege) (58).

13.2.2.2. HITNA STANJA U ZDRAVSTVU

Studij omogućava edukaciju studenata za rad u timovima koji zbrinjavaju teško bolesne ili ozlijeđene osobe u izvanbolničkoj skrbi (ambulante obiteljske medicine, hitna medicinska pomoć, helikopterska hitna medicinska pomoć) ili unutar bolničke skrbi (hitni prijem, odjeli intenzivnog liječenja). Uvjet za upis je završen odgovarajući preddiplomski studij (59).

Prvu godinu diplomskog studija čini šest obaveznih predmeta i dva izborna. Obavezni predmeti su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa zdravstvene njege, njega zasnovana na dokazima, hitna zdravstvena zaštita, klinička patofiziologija hitnih slučajeva, konrtola i održavanje vitalnih funkcija teško oboljelih. Izborni predmeti su: trijaža u hitnim aktivnostima, tehnologija u rješavanju hitnih slučajeva, dispečerstvo i odabrane teme iz etike u hitnoj njezi (59).

Tijekom druge godine studija polaznici polažu tri obavezna predmeta, tri izborna predmeta i diplomski rad. Obavezni predmeti su: hitni slučajevi: bolesti i ozljede, farmakologija, toksikologija i terapijske intervencije, simulacije u nuždi. Izborni predmeti su: hitna stanja u pedijatriji, hitni slučajevi u liječenju boli i palijativnoj zdravstvenoj njezi, učinkovita komunikacija i suočavanje sa stresom u posebnim radnim uvjetima, hitni slučajevi u intenzivnoj internoj njezi i hitni slučajevi u kirurškoj intenzivnoj njezi.

Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/a hitne medicinske pomoći (kratica: mag. med. nege s podr. ur. st.) (59).

13.2.2.3. INTEGRIRANO LIJEČENJE STARIJIH U NAPREDNOJ ZDRAVSTVENOJ NJEZI

Studijski program pruža znanja o zdravstvenoj njezi i zdravlju starijih osoba, interdisciplinarni pristup pri zbrinjavanju kronično bolesnih i starijih osoba (60).

Prvu godinu studija čini sedam obaveznih i dva izborna predmeta. Obavezni predmeti su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa zdravstvene njege, zdravstvena njega zasnovana na dokazima, anatomija, fiziologija i patologija u naprednoj praksi, gerontološki medicinski tretman na primarnoj razini, napredna holistička zdravstvena procjena i donošenje kliničkih odluka i vodstvo i upravljanje u gerontološkoj njezi. Ponuđeni izborni predmeti su: promicanje zdravlja i dobrobiti starijih osoba, prevencija i kontrola krhkosti, preventivna prehrana starijih osoba, briga za osobe s demencijom, formalna i neformalna skrb za starije osobe u zajednici i osnove zakona o socijalnoj skrbi (60).

Drugu godinu studija čine tri obavezna predmeta, četiri izborna, diplomski rad i klinička praksa. Obavezni predmeti su: farmakologija s toksikologijom, akutni gerontološki medicinski tretman i palijativna skrb i zdravstvena njega na kraju života. Izborni predmeti su: upravljanje boli kod starijih osoba, etički aspekti u gerontološkoj njezi, stariji i kronične bolesti, e-zdravlje, duhovna briga, ekonomski teret bolesti, pisanje, objavljivanje i promocija znanstveno-istraživačkog rada, napredno kvalitativno istraživanje, napredno kvantitativno istraživanje, uvod u istraživanje mješovitih metoda, modeli, teorije i koncepti za zdravlje stanovništva i korištenje dokaza u zdravstvenoj i socijalnoj skrbi. Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/a integriranog liječenja starijih osoba u naprednoj zdravstvenoj njezi (kratica: mag. ineg. obr. v nap. zdr. negi) (60).

13.2.2.4. PREVENTIVNA I KLINIČKA PREHRANA

Ovaj diplomski studij osigurava polaznicima znanja o važnosti pravilne prehrane održavanju zdravlja i prevenciji bolesti povezanih s prehranom (61).

Tijekom prve godine studenti polažu osam obaveznih ispita i jedan izborni. Obavezni predmeti su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa zdravstvene njege, zdravstvena njega zasnovana na dokazima, promocija zdravlja i primarna zdravstvena zaštita, osnove prevencije i kliničke prehrane, biokemija i metabolizam, patofiziologija prehrane i preventivna prehrana. Ponuđeni izborni predmeti su: sastav i kvaliteta hrane, etičke dileme u pojedinačnoj prehranbenoj potpori i kvalitativne i kvantitativne metode istraživanja (61).

Druga godina studija sastoji se od četiri obavezna predmeta, tri izborna predmeta i diplomskog rada. Obavezni predmeti su: klinička prehrana, proces prehranbenog liječenja pacijenta, oblici prehranbene njege i medicinske prehrane i odabrane teme iz „sigurne hrane”. Izborni predmeti su: alternativni oblici prehrane, korisne hranjive travi i korisni mikroorganizmi, klinička prehrana trudnice, pretilost,

medicinska prehrana kod kuće, prehrana dojenčadi, djece i adolescenata, prehrana u starosti, poremećaji u prehrani, prehrana sportaša i hranjive tvari i dodaci prehrani. Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/a preventivne i klinične prehrane (mag. prevent. in klin. prehr.) (61).

13.2.2.5. INTEGRIRANO LIJEČENJE KRONIČNIH BOLSENIKA U NAPREDNOJ SESTRINSKOJ PRAKSI

Studijski program omogućuje studentu stjecanje naprednih znanja iz usko profesionalnog područja integriranog preventivnog i cjelovitog liječenja bolesnika s kroničnim nezaraznim bolestima i kritičkuvijest o akutnim problemima relevantnim za ovo područje (62).

Prvu godinu studija čini sedam obaveznih predmeta i dva izborna predmeta. Obavezni predmeti su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa zdravstvene njege, zdravstvena njega zasnovana na dokazima, anatomija, fiziologija i patologija u naprednoj praksi, cjelovito liječenje kroničnih nezaraznih bolesti, napredna holistička zdravstvena procjena i donošenje kliničkih odluka, vodstvo i upravljanje kvalitetom i sigurnosti pacijenta. Izborni predmeti su: zdravlje stanovništva i integracija u naprednu sestrinsku praksu, integrirana skrb u zajednici, zdrav životni stil kod kroničnih nezaraznih bolesti, promocija zdravlja, preventivna prehrana i liječenje kroničnog bolesnika kod kuće (62).

Tijekom druge godine studija polaznici se susreću s tri obavezna predmeta, četiri izborna predmeta, diplomskim radom i kliničkom praksom. Obavezni predmeti su: farmakologija s toksikologijom, integrirana prevencija i kontrola kroničnih nezaraznih bolesti, međuljudski odnosi i komunikacija u naprednoj sestrinskoj praksi. Izborni predmeti su: droge, ovisnici i kronične bolesti, informatika u naprednoj sestrinskoj praksi, psihosocijalna rehabilitacija i liječenje u zajednici, komplementarni holistički tretman, ergonomija i ergonomske rizici u zdravstvu, napredna praksa u onkološkoj njezi, pisanje, objavljivanje i promocija znanstveno-istraživačkog rada, napredne kvalitativne metode istraživanja, napredne kvantitativne metode istraživanja, uvod u istraživanja mješovitih metoda, modeli, teorije i koncepti za zdravlje stanovništva i korištenje dokaza u zdravstvenoj i socijalnoj skrbi. Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/a integriranog liječenja kroničnih bolesnika (kratica: mag. ineg. obr. knb.) (62).

13.2.2.6. MENTALNO ZDRAVLJE U NAPREDNOJ SESTRINSKOJ PRAKSI

Cilj ovog studijskog programa je ponuditi stručno znanje i proširivanje kompetencija na području mentalnog zdravlja i psihologije, zdravlja pojedinca, obitelji i zajednice, primarne i tercijarne prevencije i dijagnostike i liječenja mentalnih poremećaja (63).

Tijekom prve godine studija student polažu sedam obaveznih i dva izborna predmeta. Obavezni predmeti su: istraživanje i metodologija istraživanja, teorije, koncepti i praksa zdravstvene njege, zdravstvena njega zasnovana na dokazima, anatomija, fiziologija i patologija u naprednoj praksi,

mentalno zdravlje u naprednoj sestrijskoj praksi, napredna holistička procjena mentalnog zdravlja i donošenje kliničkih odluka, vodstvo i upravljanje u području mentalnog zdravlja. Izborni predmeti su: bolesti ovisnosti, psihijatrijska hitna stanja i stresni poremećaji, samoubojstva i samoubilačka ponašanja, mentalno zdravlje starijih osoba, mentalno zdravlje djece i adolescenata, klinička procjena mentalnog stanja djece i adolescenata, poremećaji mentalnog razvoja, poremećaji raspoloženja i psihijatrijski poremećaji (63).

Druga godina studija sastoji se od tri obavezna predmeta, četiri izborna predmeta, kliničke prakse i diplomskog rada. Obavezni predmeti su: farmakologija s toksikologijom, psihofarmakologija i zdravstvena psihologija. Izborni predmeti su: forenzička psihijatrija, savjetovanje o mentalnom zdravlju, mentalno zdravlje zajednice, e-zdravlje, duhovna briga, pravo i etika, komunikacija, pisanje, objavljivanje i promocija znanstveno-istraživačkog rada, napredne kvalitativne metode istraživanja, napredne kvantitativne metode istraživanja, uvod u istraživanja mješovitih metoda, modeli, teorije i koncepti za zdravlje stanovništva i korištenje dokaza u zdravstvenoj i socijalnoj skrbi. Studij završava izradom i obranom diplomskog rada. Po završetku studenti stječu naziv magistar/a mentalnog zdravlja u naprednoj praksi zdravstvene njege (kratica: mag. mental. zdrav. v nap. zdr. negi) (63).

13.2.3. KOMPETENCIJE MAGISTRE SESTRINSTVA

- predstavlja nova znanja laičkoj javnosti i stručnoj zajednici te se pobrinuti za stručni doprinos sestriinstvu kroz znanstvene radove,
- uvodi i primjenjuje suvremene metode rada u zdravstvenoj njezi i zdravstvenom sustavu,
- u praksi primjenjuje jedinstvenu doktrinu zdravstvene njege i promicanja zdravlja;
- komunicira sa svim vrstama zdravstvenih djelatnika u multidisciplinarnim timovima, potiče i razvija i održava dobre odnose između zaposlenika, pacijenata, obitelji, skupine, zajednice,
- organizira i upravlja radom u ustanovama koje provode zdravstvenu i socijalnu skrb za pojedince, obitelj, skupinu i zajednicu,
- osposobljen je za provedbu konkretnog pružanja, provjere i kvalitete u području zdravstvene zaštite,
- analizira preddiplomsko znanje i povezuje ga s novostečenim znanjem, razmišlja kreativno i primjenjuje nova znanja u sestriinstvu i istraživačkom radu,
- analizira složene profesionalne probleme i osmišljava odgovarajuća rješenja,
- konstruktivno sudjeluje u interdisciplinarnom timu (64).

13.3. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ

Medicinskim sestrama/tehničarima omogućeno je upisivanje poslijediplomskog doktorskog studija u dva smjera: Zdravstvena njega i Biomedicina - javno zdravstvo. Poslijediplomski doktorski studij zdravstvene njege prilagođen je i namijenjen medicinskim sestrama/tehničarima (65, 66).

Poslijediplomski studij doktorski studijski programi traju tri godine (šest semestara) i nose 180 ECTS bodova (Zdravstvena njega) ili 240 ECTS bodova (Biomedicina - javno zdravstvo) (65, 66).

13.3.1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM POSLIJEDIPLOMSKOG DOKTORSKOG STUDIJA ZDRAVSTVENE NJEGE

Tijekom prve godine student se susreću s osam obaveznih predmeta i tri izborna predmeta (Tablica 23) (65).

Tablica 23. Nastavni plan i program prve godine poslijediplomskog doktorskog studija Zdravstvene njega u Republici Sloveniji

Predmet	Zimski semestar	Ljetni semestar
	ECTS BODOVI	
Zdravstvena njega i metode znanstveno-istraživačkog rada	6	-
Teorije, koncepti i praksa zdravstvene njega	6	-
Napredne kvalitativne metode istraživanja	6	-
Individualni istraživački rad I	3	-
Prijenosno znanje	3	-
Izborni predmet 1	6	-
Zdravstvena njega zasnovana na dokazima	-	9
Napredne kvantitativne metode istraživanja	-	6
Izborni predmet 2	-	6
Izborni predmet 3	-	6
Individualni istraživački rad II	-	3
Ukupno	60	

Izvor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Zdravstvena nega (3. st.) [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/zdravstvena-nega-3-st>. (65).

Ponudeno je 30 izbornih predmeta: gerontološka njega, gerontološka njega za osobe s demencijom, zdravstvena njega usmjerena na pojedina, zdravstvena njega i emocionalni rad u sestrinstvu, kvaliteta u zdravstvu i zdravstvenoj njezi, zdravstvena njega kroničnog bolesnika, djeca adolescent i obitelj, mentalno zdravlje, ergonomske i kineziterapijske pristupe pacijentu, preventivna i klinička prehrana, organizacija, pravni aspekti u zdravstvenoj njezi, zdravstvena politika i javno zdravstvo, tehnologije u zdravstvu, menadžment u zdravstvu, logistika u zdravstvu, upravljanje u zdravstvenoj njezi, zdravstvena njega osoba s intelektualnim poteškoćama, razvoj i validacija instrumenata kvantitativnog istraživanja, istraživanje mješovitih metoda u sestrinstvu, kliničke simulacije u sestrinskom obrazovanju, primarna zdravstvena njega, reflektivna praksa u obrazovanju u zdravstvenoj njezi, zdravstvena njega onkološkog bolesnika, razumijevanje i njega palijativnog bolesnika i znanost koja zbrinjava: promjene okoline u praksi. Drugu godinu studija čine četiri predmeta (60 ECTS bodova) (Tablica 24) (65).

Tablica 24. Nastavni plan i program druge godine poslijediplomskog doktorskog studija zdravstvene njege u Republici Sloveniji

Predmet	Zimski semestar	Ljetni semestar
	ECTS BODOVI	
Individualni istraživački rad III	24	-
Seminarski rad I	6	-
Individualni istraživački rad IV	-	24
Seminarski rad II	-	6
Ukupno	60	

Izvor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Zdravstvena nega (3. st.) [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/zdravstvena-nega-3-st.> (65).

Tijekom treće godine studijskog programa student se susreću s tri predmeta (60 ECTS bodova. (Tablica 25) (65).

Tablica 25. Nastavni plan i program treće godine poslijediplomskog doktorskog studija zdravstvene njege u Republici Sloveniji

Predmet	Zimski semestar	Ljetni semestar
	ECTS BODOVI	
Individualni istraživački rad V	24	-
Seminarski rad III	6	-
Disertacija	-	30
Ukupno	60	

Izvor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Zdravstvena nega (3. st.) [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/zdravstvena-nega-3-st> (65).

Studij poslijediplomskog doktorskog studija zdravstvene njege završava obranom disertacije. Oo završetku se stječe naziv doktor znanosti.

13.3.2. KOMPETENCIJE DOKTORA ZNANOSTI

Kompetencije studenata po završetku poslijediplomskog doktorskog studija su:

- sposobnost prepoznavanja zadanog znanstveno-istraživačkog problema, njegove analize i mogućih rješenja (ovladavanje istraživačkim metodologijama i metodama te procesima u sestrinstvu),
- korištenje informacija i dokaza iz znanstvene literature i drugih izvora za sustavnu analizu, dokumentiranje i pripremu dokaza za potporu i praksu u sestrinstvu,
- sposobnost analiziranja, vrednovanja, razvoja i integriranja teorijskih modela u proces sestrinstva, prakse i uvođenja koncepata teorija koji su osnova za teorijski utemeljenu njegu,
- sposobnost teoretskog i praktičnog utvrđivanja, kritičke procjene i sažimanja problema utemeljenih na istraživanju koji proizlaze iz sestriinske prakse,
- sposobnost etičke refleksije i predanost razvoju temeljnog znanja i znanstvene discipline sestrinstva.

Studijski program omogućuje produbljivanje znanja u području istraživanja, istraživačkih metodologija i metoda, teorija, koncepata i praksi sestrinstva na temelju znanstvenih dokaza (65).

14. OBRAZOVANJE MEDICINSKIH SESTARA/ TEHNIČARA U REPUBLICI BUGARSKOJ

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u Republici Bugarskoj provodi se na tri razine: preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij. Preddiplomski studij sestrinstva izvodi se u obliku redovnog studija u trajanju od četiri godine (osam semestara) tijekom kojih se stječe 240 ECTS bodova (67). Diplomski studij sestrinstva provodi se u tri smjera: zdravstveni menadžment i medicinska-socijalna skrb, javno zdravstvo i upravljanje zdravstvenom zaštitom (68). Poslijediplomski doktorski studij traje od jedne do četiri godine ovisno o vrsti studija (redovni, izvanredni, individualni) (69).

14.1. PREDDIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Preddiplomski studij sestrinstva prvi je oblik obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u Republici Bugarskoj. Uvjeti za upis su završeno srednjoškolsko obrazovanje, položen prijemni ispit iz etike i intervju (67).

14.1.1. NASTAVNI PLAN I PROGRAM

Tijekom prve godine polaznici se susreću s 19 obaveznih predmeta i tri izborna predmeta (Tablica 26) (70).

Tablica 26. Nastavni plan i program nastave prve godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj

Redni broj	Predmet	Predavanja	Vježbe	ECTS bodovi
Prvi semestar				
1.	Filozofija i uvod u zdravstvenu njegu: Teorijske osnove I	35	55	10
2.	Anatomija	25	5	3
3.	Medicinska oprema u sestrijskoj praksi	10	5	1
4.	Dijetetika	10	5	1
5.	Latinski s medicinskim pojmovima	6	24	2
6.	Biokemija i imunologija	10	5	1
7.	Medicinska psihologija	20	10	2
8.	Medicinska etika i deontologija	20	10	2
9.	Zdravstvena zaštita za vrijeme katastrofa	25	5	2
10.	Tjelesna i zdravstvena kultura	-	30	1
11.	Kliničke vježbe I	-	150	5
Drugi semestar				
1.	Filozofija i uvod u zdravstvenu njegu: Teorijske osnove II	35	55	9
2.	Fiziologija	25	5	3
3.	Mikrobiologija, parazitologija i virologija	25	5	2
4.	Farmakologija	40	5	3
5.	Socijalna medicina	25	5	2
6.	Informatika	20	40	4
7.	Tjelesna i zdravstvena kultura	-	30	1
8.	Kliničke vježbe II	-	180	6

Izvor: Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer medicinska sestra/tehničar – priručnik za studente [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202019-2020/naruchnik-na-studenta/MS+%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf>. (70).

Drugu godinu čini 25 obaveznih i dva izborna predmeta (Tablica 27) (70).

Tablica 27. Nastavni plan i program nastave druge godine preddiplomskog studija sestринства u Republici Bugarskoј

Redni broj	Predmet	Predavanja	Vježbe	ECTS bodovi
Treći semestar				
1.	Zdravstvena njega neurološkog bolesnika	15	30	3
2.	Zdravstvena njega u jedinicama intenzivne skrbi i reanimacija	15	5	3
3.	Patologija	10	5	1
4.	Patofiziologija	10	5	1
5.	Higijena i ekologija	25	5	2
6.	Interna medicina I	10	5	1
7.	Kirurgija I	25	5	2
8.	Anesteziologija, reanimatologija i intenzivno liječenje	40	20	4
9.	Neurologija	10	5	1
10.	Zdravstvena njega kirurškog bolesnika	10	20	2
11.	Zdravstvena njega internističkog bolesnika	10	5	1
12.	Zdravstvena njega djece i osoba s invaliditetom I	10	10	2
13.	Kliničke vježbe III	-	180	6
Četvrti semestar				
1.	Zdravstvena njega kirurškog bolesnika	15	30	3
2.	Zdravstvena njega internističkog bolesnika	10	35	3
3.	Zdravstvena njega djece i osoba s invaliditetom	10	20	2
4.	Interna medicina II	25	5	2
5.	Kirurgija II	40	5	4
6.	Infektologija i epidemiologija	25	5	2
7.	Promocija zdravlja	10	5	1
8.	Dječja pedagogija	10	5	1
9.	Socijalno i zdravstveno zakonodavstvo	30	-	2
10.	Principi i metodologija obrazovanja	30	15	3
11.	Tjelesna i zdravstvena kultura	-	30	1
12.	Kliničke vježbe IV	-	180	6

Izvor: Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov "-Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer medicinska sestra/tehničar – priručnik za studente [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202019-2020/naruchnik-na-studenta/MS+%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf> . (70).

Tijekom treće godine studenti polažu 26 obaveznih i tri izborna predmeta (Tablica 28) (70).

Tablica 28. Nastavni plan i program treće godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj

Redni broj	Predmet	Predavanja	Vježbe	ECTS bodovi
Peti semestar				
1.	Zdravstvena njega internističkog bolesnika	15	15	2
2.	Zdravstvena njega u kući	10	20	2
3.	Zdravstvena njega onkološkog bolesnika	10	20	2
4.	Zdravstvena njega mentalnog bolesnika	10	20	2
5.	Zdravstvena njega majke i novorođenčeta	10	20	2
6.	Zdravstvena njega otorinolaringološkog bolesnika	10	20	2
7.	Zdravstvena njega palijativnog bolesnika	10	20	2
8.	Dijagnostika u sestrinskoj praksi	10	5	1
9.	Fizikalna terapija i rehabilitacija	10	5	1
10.	Interna medicina III	35	10	3
11.	Psihijatrija	10	5	1
12.	Oftalmologija	10	5	1
13.	Otorinolaringologija	10	5	1
14.	Dječja psihologija	10	5	1
15.	Pedijatrija s neonatologijom	10	5	1
16.	Kliničke vježbe V	-	180	6
Šesti semestar				
1.	Zdravstvena njega pedijatrijskog bolesnika	15	30	4
2.	Zdravstvena njega odraslih	20	40	4
3.	Zdravstvena njega u kući	10	20	2
4.	Zdravstvena njega infektološkog bolesnika	15	30	4
5.	Medicinska genetika	10	5	1
6.	Gerijatrija	15	-	1
7.	Pedijatrija s neonatologijom	25	5	2
8.	Ginekologija i porodništvo	25	5	2
9.	Dermatologija i venerologija	10	5	1
10.	Kliničke vježbe VI	-	270	9

Izvor: Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer medicinska sestra/tehničar – priručnik za studente [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202019-2020/naruchnik-na-studenta/MS+%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf>. (70).

Četvrta godina studija provodi se kao pripravnički staž koja se provodi na 13 različitih radilišta. (Tablica 29). Uvjet za stjecanje diploma prvostupnika sestrinstva je polaganje državnog ispita. Državni ispit sastoji se od ispita iz četiri kategorije: filozofija njege, teorijske i praktične osnove i zdravstvena njega opća i specijalna; interna medicina, farmakologija i zdravstvena njega internističkog bolesnika; kirurgija, anesteziologija, reanimatologija i zdravstvena njega u jedinici intenzivne skrbi i socijalna medicina s promocijom zdravlja i socijalno i zdravstveno zakonodavstvo. Po završetku studija stječe se naziv prvostupnik/ca sestrinstva (70).

Tablica 29. Nastavni plan i program četvrte godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj

Redni broj	Disciplina	Broj sati	ECTS bodovi
1.	Zdravstva njega internističkog bolesnika	280	8
2.	Zdravstvena njega kirurškog bolesnika	280	8
3.	Pedijatrijska zdravstvena njega	280	8
4.	Zdravstvena njega majke i novorođenčeta	40	1
5.	Zdravstvena njega onkoloških i palijativnih bolesnika	80	3
6.	Zdravstvena njega neuroloških bolesnika	80	3
7.	Zdravstvena njega psihijatrijskog bolesnika	80	3
8.	Zdravstvena njega starijih i nemoćnih	80	3
9.	Zdravstvena njega u zajednici	80	3
10.	Zdravstvena njega oftalmološkog bolesnika	40	1
11.	Zdravstvena njega otorinolaringološkog bolesnika	40	1
12.	Zdravstvena njega u jedinici intenzivne skrbi i reanimacija	40	3
13.	Praksa po osobnom izboru	160	5

Izvor: Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer medicinska sestra/tehničar – priručnik za studente [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov" - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202019-2020/naruchnik-na-studenta/MS+%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf> . (70).

14.2. DIPLOMSKI STUDIJ SESTRINSTVA

Diplomski studij sestrinstva u Republici Bugarskoj provodi se kroz tri smjera: Zdravstveni menadžment i medicinsko-socijalna skrb, Javno zdravstvo, Upravljanje zdravstvenom zaštitom (68).

14.2.1. ZDRAVSTVENI MENADŽMENT I MEDICINSKO-SOCIJALNA SKRB

Studij udovoljava specifičnim potrebama visokokvalificiranih stručnjaka u području uprave i upravljanja organizacijama, institucijama i djelatnostima u sustavu zdravstvene zaštite i medicinske i socijalne skrbi. Program je organiziran kao izvanredni studij u trajanju od dvije godine (četiri semestra) (68).

Uvjet za upis je prethodno završen preddiplomski studij sestrinstva. Studijski program nije namijenjen isključivo medicinskim sestrama, nego je upis omogućen osobama drugih zanimanja (medicina, stomatologija, ekonomija, pedagogija, društvene djelatnosti) (68).

Tijekom dvije godine studija polaznici se susreću s nizom obaveznih, izbornih i fakultativnih predmeta. Obavezni predmeti tijekom svije godine studija su: ekonomija zdravstva, uvod u upravljanje zdravstvom, javno zdravstvo, osnovne pravne regulative u zdravstvu, javne financije, statističke analize u zdravstvu, okoliš, prehrana i zdravlje, organizacija zdravstvene i socijalne skrbi, sociologija zdravlja i bolesti, računovodstvo, menadžment i kontrola u zdravstvenim i socijalnim ustanovama, zdravstveni marketing, upravljanje kvalitetom u zdravstvu, upravljanjem ljudskim resursima i organizacija, zdravstvena politika, makroekonomija i zdravlje, primijenjena epidemiologija i promocija zdravlja, zdravstveno-ekonomske i financijske analize u zdravstvu, strateško upravljanje i kontrola u zdravstvenoj

i socijalnoj sferi, metodologija istraživanja, procjena djelovanja organizacija u zdravstvenoj i socijalnoj sferi, zdravstveni informacijski sustavi, integrirana skrb, socijalni marketing i poduzetništvo, komunikacije i odnosi s javnošću i upravljanje projektima u zdravstvenoj i socijalnoj djelatnosti. Ponuđeni izborni predmeti su: procjena socijalnih i zdravstvenih programa, organizacija zdravstvenih sustava i sustava socijalnih usluga, kontrola infekcije, globalno zdravlje, organizacija zdravstvene zaštite u slučaju katastrofe, medicina rada, upravljanje sukobima u socijalnoj i zdravstvenoj djelatnosti, upravljanje promjenama i upravljanje rizicima u socijalnoj i zdravstvenoj djelatnosti. Fakultativni ponuđeni predmeti su: organizacija i ergonomija rada u zdravstvenim ustanovama, povijest medicine, kvalitativne metode istraživanja, organizacija zdravstvene njege i zdravstvena njega na pomorskim objektima i u obalnim područjima (71).

Studijski program završava polaganjem državnog ispita i obranom diplomskog rada (68).

14.2.2. JAVNO ZDRAVSTVO

Studijski program je namijenjen razvoju vještina za istraživački rad, praćenju zdravlja stanovništva i njegovih specifičnih skupina, prikupljanju i analizi kvalitativnih i kvantitativnih podataka i suradnji s timom u rješavanju problema iz područja javnog zdravstva. Studij je organiziran kao izvanredni u trajanju od jedne godine (dva semestra) (68).

Uvjet za upis je prethodno završen preddiplomski studij sestrinstva. Studijski program nije namijenjen isključivo medicinskim sestrama nego je upis omogućen osobama drugih zanimanja (medicina, stomatologija, ekonomija, pedagogija, društvene djelatnosti) (68).

Tijekom studija polaznici se susreću sa 16 obaveznih, šest izbornih i tri fakultativna predmeta. Obavezni predmeti su: uvod u javno zdravstvo, procjena i mjerenje javnog zdravlja, statističke metode u zdravstvu, okoliš, prehrana, rad i zdravlje, usporedna analiza zdravstvenih sustava, etika u javnom zdravstvu, ekonomija zdravstva, upravljanje zdravstvom i marketing, analize zdravstvene politike, primijenjena epidemiologija, sociologija zdravlja i bolesti, zdravstveni informacijski sustavi, metodologija znanstvenog istraživanja, javne zdravstvene komunikacije, promocija zdravlja i globalno zdravlje. Ponuđeni izborni predmeti su: zdravstvene potrebe osoba s ovisnostima, upravljanje projektima javnog zdravstva, povijest javnog zdravstva, upravljanje ljudskim resursima, socijalno poduzetništvo i javne financije. Ponuđeni fakultativni predmeti su: upravljanje promjenama i upravljanje rizikom, podrška dojenju i strani jezik (72).

Studijski program završava izradom i obranom diplomskog rada te polaganjem državnog ispita (72).

14.2.3. UPRAVLJANJE ZDRAVSTVENOM ZAŠTITOM

Studij omogućava studentima teoretska znanja i praktične vještine iz područja upravljanja u zdravstvenoj skrbi. Ova znanja i vještine omogućuju studentima da nakon studija rade samostalno ili u timu u različitim područjima zdravstvenog upravljanja- bolnica, bolnički odjel, primarna zdravstvena

zaštita, hospicij i dr. Studij se provodi u trajanju od dva ili tri semestra, ovisno o tome koji je preddiplomski studij prethodno završen (68).

Studijski program nije namijenjen isključivo medicinskim sestrama, nego je upis omogućen osobama drugih zanimanja (primaljstvo, socijalna pedagogija, pedagogija, društvene djelatnosti i dr.) (68).

Tijekom studija studenti se susreću s 19 obaveznih, sedam izbornih i jednim fakultativnim predmetom. Obavezni predmeti su: upravljanje zdravstvenom zaštitom, osnove zakona i zdravstveno zakonodavstvo, ekonomija zdravstva, socijalna medicina, osnove upravljanja zdravstvo, medicinska statistika i informatika, higijena i ekologija zdravstvene ustanove, medicinska etika i deontologija, pedagogija, andragogija, metodologija praktične nastave u specijalnostima iz područja zdravstva, metodologija istraživačkog rada, psihologija, primijenjena psihologija, medicinska pedagogija, organizacija i ergonomija rada u zdravstvenoj ustanovi, epidemiologija zdravlja, povijest menadžmenta u zdravstvu i zdravstvenoj zaštiti i hitna medicina. Ponuđeni izborni predmeti su: informatika u zdravstvenoj njezi, zdravstvena njega u jedinici intenzivnog liječenja, nadzor i mentorstvo u sestrinstvu, zdravstveni projekti, medicinska sestra u multidisciplinarnom timu i zaštita ljudskih prava u zdravstvu. Fakultativni predmet koji je ponuđen je socijalna i psihološka komunikacija u upravljanju u zdravstvenoj njezi (73). Studijski program završava izradom i obranom diplomskog rada te polaganjem državnog ispita (73).

14.3. POSLIJEDIPLOMSKI DOKTORSKI STUDIJ

Medicinskim sestrama/tehničarima u Republici Bugarskoj omogućeno je stjecanje akademskog naziva doktora znanosti u području Javnog zdravstva - upravljanja zdravstvenom zaštitom (74). Poslijediplomski doktorski studij provodi se na tri načina: redovni, izvanredni i samostalni (samostalna priprema) studij. Traje od jedne do četiri godine. Uvjeti za upis na redovni i izvanredni studij su završen diplomski studij u odgovarajućem području. Nakon prijave svi kandidati polažu „specijalistički” ispit (ovisno o struci) i ispit iz stranog jezika (engleski, njemački i ruski). Tema disertacije i mentor određuju se za uspješno rangirane kandidate. Za upis na samostalni studij uvjet je uz završen odgovarajući diplomski studij i predaja projekta disertacije koja mora sadržavati: pregled literature 10-15 stranica, svrhu, zadatke, materijale i metode istraživanja, barem jednu radnu hipotezu, početne rezultate. (75, 76). Doktorski studij završava izradom i obranom disertacije (74).

14.4. SPECIJALNO OBRAZOVANJE U SESTRINSTVU

Ovisno o potrebama, a Ministarstvo obrazovanja i sporta Republike Bugarske raspisuje natječaj o stručnim specijalizacijama u području sestrinstva. Specijalizacije traju jednu godinu. Specijalizacije koje su do sada bile raspisane su: anesteziologija i intezivna njega, savjetnici za dojenje, zdravu i dijetalnu prehranu, medicinska sestra/tehničar za društvene djelatnosti, javno zdravstvo, kirurška oprema i oprema za previjanje, psihijatrijska zdravstvena njega, aparati za održavanje izvantjelesne cirkulacije, bolnička higijena (prevencija i suzbijanje infekcije), gerijatrijska zdravstvena njega,

savjetnici za pitanja majčinstva i razvoja novorođenčadi, pedijatrijska zdravstvena njega, primarna zdravstvena zaštita, zdravstvena njega onkološkog pacijenta i hitna medicinska pomoć (77).

15. RASPRAVA

Obrazovanje medicinskih sestara/tehničara u EU pa tako i u RH doživjelo je veliki napredak u posljednjih dvadeset godina. Uvođenjem EU Direktiva (2005/36/EC i 2013/55/EU) stvorio se standard obrazovanja odnosno kompetencija medicinskih sestara/tehničara. Također uvođenjem EU Direktiva otvorio se i prostor za migracije medicinskih sestara/tehničara (7).

Srednjoškolsko obrazovanje medicinskih sestara/tehničara nije uobičajeno u EU, većinom počinje na preddiplomskoj razini (Tablica 16). Od pet prikazanih zemalja, u RH i SRNJ obrazovanje medicinskih sestara/tehničara provodi se na srednjoškolskoj razini. Osnovna razlika je u tome što u RH srednjoškolsko obrazovanje traje pet dok u SRNJ traje tri godine (u RH osnovna škola traje osam, dok u SRNJ traje deset godina). Nastavni programi su dosta slični, premda RH ima nešto opširniji strukovni program zato što su posljednje tri godine srednje škole posvećene isključivo stručnim predmetima, dok se općeobrazovni predmeti poput biologije, kemije, fizike i dr. polažu u prve dvije godine obrazovanja (14, 36).

Preddiplomski studij uglavnom je u svim zemljama organiziran kao trogodišnji studij (Tablica 16). SRNJ je jedina zemlja od pet prikazanih koja je razgranala sustav obrazovanja medicinskih sestara/tehničara već na preddiplomskom studiju (studij napredne sestrinske prakse, gerontološko sestrinstvo, sestrinstvo-znanstveni studij, psihijatrijsko sestrinstvo, menadžment u sestrinstvu) što ima smisla ako se medicinske sestre/tehničari obrazuju na srednjoškolskoj razini. (37) U RH je program na preddiplomskom studiju sestrinstva sličan nastavnom programu srednje medicinske škole. i kompetencije medicinske sestre/tehničara sa srednjom stručnom spremom i prvostupnika sestrinstva su dosta slične te se tu pojavljuje problem jer nisu jasno definirane razlike između medicinskih sestara/tehničara sa srednjom stručnom spremom i prvostupnika sestrinstva (17). U zemljama kao što su Kraljevina Danska, Republika Bugarska i Republika Slovenija, gdje cjelokupno obrazovanje medicinskih sestara/tehničara počinje na preddiplomskoj razini, to obrazovanje je više opće sestrinsko i pruža temelj za kasnije uže usmjerenje kroz diplomski studij ili specijalizacije (49, 54, 67).

Diplomski studiji sestrinstva uglavnom su u svim prikazanim državama podijeljeni na znanstveni smjer i specijalističke smjerove koji pokrivaju veća područja zdravstvenog sustava u kojima medicinske sestre/tehničari djeluju. RH ima dobro razvijene i razgranate diplomske studije (22). U Kraljevini Danskoj programi na diplomskoj razini traju znatno dulje, ako se studiraju u izvanrednom obliku (npr. diplomski studij znanosti u sestrinstvu u redovnom obliku traje četiri semestra, a u izvanrednom osam) (50). U RH to nije slučaj, stoga se postavlja opravdano pitanje kako je moguće da student koji studira i paralelno je zaposlen, uspijeva obuhvatiti isto gradivo i vježbe kao i redovan student u jednakom vremenskom razdoblju.

Poslijediplomski doktorski studij je područje obrazovanja gdje su prikazane zemlje ipak u nešto boljoj poziciji od RH. Dok je u RH medicinskim sestrama/tehničarima omogućeno stjecati doktorat iz

biomedicinskog područja (više namijenjen liječnicima), u drugim zemljama kao što su SRNJ ili Republika Slovenija postoje doktorati namijenjeni medicinskim sestrama/tehničarima. Poslijediplomski doktorski studij na području sestrinstva u svim zemljama, ne samo u RH, relativno je novo područje i još uvijek se razvija (22, 45, 65).

RH svakako ima prostora za napredak i treba razvijati obrazovanje medicinskih sestara/tehničara, prateći preporuke EU i SZO.

16. ZAKLJUČAK

Obrazovanje medicinskih prva je i jedna od najvažnijih stepenica u stvaranju profesionalaca, znanstvenika na području sestrinstva. Zdravstvena njega kao djelatnost ima dugu povijest, no ipak sestrinstvo kao profesija relativno je mlada grana medicinske struke. Sestrinstvo se postepeno razvija i širi sve do uskih specijalizacija. Sve više država pa tako i RH prati taj trend znanstvenog, ali i stručnog obrazovanja medicinskih sestara. U zemljama EU medicinskim sestrama je uglavnom omogućeno obrazovanje do postdiplomske doktorske razine, ali također mnoge zemlje pružaju priliku obrazovanja u točno određenim granama sestrinstva, pa tako medicinske sestre postaju specijalisti za određena područja u sestrinstvu.

Izjednačavanje sustava obrazovanja, odnosno stvaranje standardiziranog sustava obrazovanja medicinskih sestara na razini EU (čak i globalno) je poželjna praksa upravo zbog toga što razvijenije zemlje postavljaju visoke standarde u obrazovanju i time potiču zemlje u kojima sestrinstvo nije ustrojeno, da ga razvijaju i podižu na višu razinu. Upravo to se dogodilo RH prilikom ulaska u EU.

Budućnost sestrinstva kao profesije leži u znanstvenom pristupu struci, a da se pri tome ne zaborave temeljna sestrinska načela. Istraživanja na području sestrinstva stvorit će struku koja je utemeljena na dokazima, što nadograđuje temelje obrazovanja medicinskih sestara, ali i otvara prostor za širenje obrazovnog programa.

17. ZAHVALE

Prije svega zahvaljujem se svome Josipu i svojoj obitelji na podršci, pomoći i motivaciji prije i tijekom studiranja.

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. sc. Veri Musil, dr. med. na pomoći i susretljivosti, prenesenom znanju i vještinama pri izradi ovog diplomskog rada.

Također zahvaljujem se Petri, Adiju, Denisu, Gloriji, Grazielli, Hanni, Kristijanu, Lidiji, Matei, Ani i Moniki na svemu, bez njih ove dvije godine studija ne bi bile iste.

Zahvaljujem se Matei Bandić na prijevodima i objašnjenjima.

Na kraju zahvaljujem se svojim kolegicama i kolegama s Odjela ortopedskih operacija, Klinike za ortopedija Kliničkog bolničkog centra Zagreb koji su mi bili potpora.

18. LITERATURA

1. Ravlić S. Obrazovanje. U: Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje [Internet]. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža; 2021 [pristupljeno 03.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44619>.
2. Kalauz S. Povijest sestrištva u Hrvatskoj. U: Kalauz S, ur. Sestrinska profesija u svjetlu bioetičkog pluriperspektivizma. Zagreb: Pergamena; 2011. Str. 67-78.
3. McDonald L. Florence Nightingale: The Making of a Hospital Reformer. HERD. 2020;13(2):25-31.
4. Dugac Ž. O sestrama pomoćnicama i medicinskim sestrama. U: Dugac Ž, ur. O sestrama, siromašnima i bolesnima: slike socijalne i zdravstvene povijesti međuratnog Zagreba. Zagreb: Srednja Europa; 2015. Str. 7-17.
5. Popović D. Obrazovanje medicinskih sestara - osamdeset godina tradicije. Medix. 2004;10(54/55):169.
6. Čukljek S. Usklađivanje visokoškolskog sestriškog obrazovanja sa promjenama u sestrištvu. U: Benko I, Turuk V, ur. Zbornik radova konferencije medicinskih sestara: Upravljanje i promjene u sestrištvu; 2009 svibanj 14-16; Opatija, RH. Zagreb: ZVU; 2009. Str. 1-9.
7. Europski parlament, Vijeće Europske unije. Direktiva 2005/36/EZ Europskog parlamenta i vijeća o priznavanju stručnih kvalifikacija [Internet]. Strasbourg: EU; 2005 [pristupljeno 03.03.2021.]. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005L0036&from=HR>.
8. Hrvatski sabor. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o sestrištvu [Internet]. NN 121/2003. Čl 3, 7, 8 i 25; 2003 [pristupljeno 03.03.2021.]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_121_1710.html
9. Matulić T. Identitet, profesija i etika sestrištva. Bogoslovna smotra. 2007;77(3):727-44.
10. World Health Organization. Nursing and Midwifery [Internet]. World Health Organization [pristupljeno 16.03.2021.]. Dostupno na: https://www.who.int/health-topics/nursing#tab=tab_1_
11. World Health Organization. Global standards for the initial education of professional nurses and midwives [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2009 - [pristupljeno 16.03.2021.]. Dostupno na: https://www.who.int/hrh/nursing_midwifery/hrh_global_standards_education.pdf_
12. Rektorski zbor Republike Hrvatske. Dopuna popisa akademskih naziva i akademskih stupnjeva te njihovih kratica [Internet]. NN 88/2011; 2011 [pristupljeno 17.03.2021.]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_07_88_1888.html_
13. Kalauz S. Orlić-Šumić M. Šimunec D. Nursing in Croatia: Past, Present and Future. CMJ. 2008;49(3):298-306.

14. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Strukovni kurikulum za stjecanje kvalifikacije Medicinska sestra opće njege/ medicinski tehničar opće njege [Internet]. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske; 2010 [pristupljeno 17.03.2021.]. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Udzbenici/JavniPoziv-Rok-2-4-2019/STRUKOVNI%20KURIKULUM%20ZA%20STJECANJE%20KVALIFIKACIJE%20Medicinska%20sestra%20op%C4%87e%20njege%20-%20medicinski%20tehni%C4%8Dar%20op%C4%87e%20njege.pdf>.
15. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Pravilnik o izradbi i obrani završnog rada [Internet]. NN 118/2009. Čl.2 i 3; 2009 [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2914.html.
16. Šepec S. Kompetencije medicinskih sestara opće zdravstvene njege [Internet]. Zagreb: Hrvatska komora medicinskih sestara; 2011 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: http://www.hkms.hr/data/1316431477_292_mala_kompetencije_18062011_kompletno.pdf.
17. Hrvatski sabor. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o sestrinstvu [Internet]. NN 57/2011. Čl 16a i 12; 2011 [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/407/Zakon-o-sestrinstvu>.
18. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Pravilnik o polaganju državne mature [Internet]. NN 1/2013. Čl 3 i 4; 2013 [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_01_1_35.html.
19. Mrnjec V. Povijesni pregled obrazovanja medicinskih sestara u Republici Hrvatskoj. Sestrinski glasnik. 2014;19(3):246-9.
20. Hrvatski sabor. Zakon o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju [Internet]. NN 107/01, 108/12. Čl. 3 i 9; 2012 [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/323/Zakon-o-akademskim-i-stru%C4%8Dnim-nazivima-i-akademskom-stupnju>.
21. Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program preddiplomskog stručnog studija sestrinstva [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/SE.pdf>.
22. Abou Aldan D. Obrazovanje medicinskih sestara. U: Abou Aldan D, ur. Metodika zdravstvene njege. Zagreb: Medicinska naklada; 2019. Str. 36-8.
23. Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski plan i program specijalističkog diplomskog stručnog studija kliničko sestrinstvo [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/Spec-KS1.pdf>.

24. Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program specijalističkog diplomskog stručnog studija sestrinstva menadžment u sestrinstvu [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/Spec-ME1.pdf>.
25. Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski program specijalističkog diplomskog stručnog studija sestrinstva javno zdravstvo [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/Spec-JZ.pdf>.
26. Zdravstveno veleučilište Zagreb. Studijski plan i program specijalističkog diplomskog stručnog studija psihijatrijsko sestrinstvo [Internet]. Zagreb: Zdravstveno veleučilište Zagreb; 2016 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.zvu.hr/wp-content/uploads/Spec-PS.pdf>.
27. Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Sveučilišni diplomski studij sestrinstva (plan i program) [Internet]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet; 2010 - [pristupljeno 18.03.2021.]. Dostupno na: <http://stariweb.mef.hr/druga.php?grupa=030500000000>.
28. Hrvatska komora medicinskih sestara. Pravilnik o sadržaju, rokovima i postupku trajnog/stručnog usavršavanja i provjere stručnosti medicinskih sestara [Internet]. Hrvatska komora medicinskih sestara. Čl. 2, 8, 9; 2014 [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na: http://www.hkms.hr/data/1321863821_425_mala_Pravilnik%20o%20sadrzaju,%20rokovima%20i%20postupku%20strucnog%20usavrsavanja%20i%20provjere%20strucnosti%20medicinskih%20sestara%20-%20procisceni%20tekst.pdf.
29. Hrvatski sabor. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru [Internet]. NN22/2013. Čl. 2 i 7; 2013 [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_22_359.html.
30. Beljo Lučić R, Buntić Rogić A, Dubravac Šigir M, Dželalija M, Hitrec S, Kovačević S, i sur. HKO – Uvod u kvalifikacije [Internet]. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske - Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa; c2009 - [pristupljeno 19.03.2021.]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/images/stories/HKO.Prirucnik.pdf>.
31. Europska unija. The EU in brief. [Internet] [pristupljeno 04.05.2021.] Dostupno na: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_hr.
32. Europska unija. The Bologna process: setting up the European higher education area. [Internet] [pristupljeno 04.05.2021.]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en.
33. Henriksen J, Lofmark A, Wallinvirta E, Gunnarsdottir PJ, Slettebo A. European Union directives and clinical practice in nursing education in the Nordic countries. *NJNR*. 2020;40(1):3-5.
34. Lahtinen P, Leino-Kilpi H, Salminen L. Nursing education in the European higher education area —Variations in implementation. *Nurse Educ Today*. 2014;34(6):1040-7.

35. Humar L, Sansoini J. Bologna Process and Basic Nursing Education in 21 European Countries. *Ann Ig.* 2017;29(6):561-71.
36. Berufenet arbeitsagentur. Ausbildungsbeschreibung von Krankenpfleger/Krankenschwester [Internet]. Berufenet arbeitsagentur; 2003 - [pristupljeno 04.05.2021.]. Dostupno na: <https://berufenet.arbeitsagentur.de/berufenet/archiv/8800.pdf>.
37. Pflegestudium.de. Pflege-Studiengänge im Überblick [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 04.05.2021.] Dostupno na: https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/?fbclid=IwAR3_qk4zvGMJo4-9Z_JzJ8wVaDXbSpa0GmFAVYatdh_N3BLEp3-eEudxXbI.
38. Pflegestudium.de. Advanced Nursing Practice Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/advanced-nursing-practice/#karriere>
39. Pflegestudium.de. Pflegemanagement Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/pflegemanagement/#inhalte>.
40. Pflegestudium.de. Pflegepädagogik Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/pflegepaedagogik/#inhalte>.
41. Pflegestudium.de. Pflegewissenschaft Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/pflegewissenschaft/#inhalte>.
42. Pflegestudium.de. Gerontologie Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/gerontologie/#inhalte>.
43. Pflegestudium.de. Psychiatrische Pflege Studium [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/psychiatrische-pflege/#inhalte>.
44. Pflegestudium.de. Palliativpflege Studium (Palliative Care) [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 05.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pflegestudium.de/studiengaenge/palliativpflege/#finden>.
45. Philosophisch-Theologische Hochschule Vallendar. Promotion (Dr. Rer. Cur.) [Internet]. Philosophisch-Theologische Hochschule Vallendar. [pristupljeno 06.05.2021.] Dostupno na: <https://www.pthv.de/studium/pflegepflegewissenschaft/promotion-dr-rer-cur/>.
46. Philosophisch-Theologische Hochschule Vallendar. Handout1 zur Lehre im Promotionsprogramm [Internet]. Philosophisch-Theologische Hochschule Vallendar. [pristupljeno 06.05.2021.] Dostupno na: https://www.pthv.de/fileadmin/user_upload/2018/MitarbeiterInnen/Pflegewissenschaft/Kohlen/09.12._Handout_Lehre_im_Promotionsprogramm.pdf.

47. Pflegestudium.de. Weiterbildungen in der Pflege im Detail [Internet]. Pflegestudium.de. [pristupljeno 06.05.2021.] Dostupno na: https://www.pflegestudium.de/weiterbildungenuuebersicht/?fbclid=IwAR30ZdPNF3TzIWMdnFW6XFtAuPi5p57w-twkwZB9sWmPj4NCe5A3LAZo_T3w.
48. Raholm MR, Hedehaard BL, Lofmar A, Slettebo A. Nursing education in Denmark, Finland, Norway and Sweden – from Bachelor's Degree to PhD. JAN. 2010;66(9):2126-37.
49. Uddannelses- og Forskningsministeriet. Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje [Internet]. Kapitel 1, Bilag 1, Bilag 2; 2008 [pristupljeno 07.05.2021.]. Dostupno na: https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2008/29?fbclid=IwAR08VM2iqN7glGTQk_n4XNG7Htyt8DuVt1d5eHsipZo4a1y3rVFmiAcEP0.
50. Studienævnet for Sundhedsvidenskab. Studieordning for Kandidatuddannelsen i klinisk sygepleje [Internet]. Odense: Studienævnet for Sundhedsvidenskab; 2019 - [pristupljeno 07.05.2021.]. Dostupno na: <https://eddiprod.au.dk/EDDI/webservices/DokOrdningService.cfc?method=visGodkendtOrdning&dokOrdningId=14590&sprog=da>.
51. Dansk Sygeplejerad. Masteruddannelser [Internet]. Dansk Sygeplejerad. [pristupljeno 07.05.2021.] Dostupno na: <https://dsr.dk/job-og-karriere/masteruddannelser-for-sygeplejersker>.
52. University of Copenhagen. PhD rules and regulations [Internet]. Copenhagen: University of Copenhagen; 2021 - [pristupljeno 14.05.2021.]. Dostupno na: https://healthsciences.ku.dk/phd/guidelines/PhD_Guidelines.pdf.
53. Domitrović DL, Relić D, Britvić A, Ožvačić Adžić Z, Jureša V, Cerovečki V. Obrazovanje medicinskih sestara u Republici Hrvatskoj. Liječ Vjesn. 2018;140(7-8):229-36.
54. Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani. Visokoškolski strokovni študijski program prve stopnje zdravstvena nega [Internet]. Ljubljana: Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani; 2020 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: https://www.zf.uni-lj.si/images/studijski-programi/1-stopnja/zdravstvena-nega/ZN_1st_-_predstavitveni_21-22_jan.pdf
55. Fakulteta za zdravstvene vede Univerza v Mariboru. Zdravstvena nega (2.st.) [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univerza v Mariboru; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/zdravstvena-nega-2-st>
56. Fakulteta za zdravstvene vede Univerza v Mariboru. Podiplomski študijski program 2. Stopnje Management v zdravstvu in socialnem varstvu [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univerza v Mariboru; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/management-zsv-2-st>.

57. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Predmetnik študijskega programa 2. Stopnje: Management v zdravstvu in socialnem varstvu [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2019 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: https://www.fzv.um.si/sites/default/files/PREDMETNIK%20MANAGEMENT%20V%20ZDR.%20IN%20SOC.%20VARSTVU%202.%20ST_2019_2020_0.pdf.
58. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer Zdravstvena nega [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-zdravstvena-nega>.
59. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer Urgentna stanja v zdravstvu [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-urgentna-stanja-v-zdravstvu>.
60. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer Integrirana obravnava starejših v napredni zdravstveni negi [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-gerontoloska-zdravstvena-nega>.
61. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer Preventivna in klinična prehrana [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-preventivna-prehrana-klinicna-dietetika>.
62. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer Integrirana obravnava kroničnih bolnikov v napredni zdravstveni negi [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-integrirana-obravnava-kroni%C4%8Dnih-bolnikov-generacija-vpisa-20202021-smer-integrirana-obravnava>.
63. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Smer mentalno zdravje v napredni praksi zdravstvene nege [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 03.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/smer-mentalno-zdravje-v-napredni-praksi-zdravstvene-nege-novo-v-20212022>.
64. Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani. Magistarski študijski program zdravstvena nega 2. stopnje [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2020 - [pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: https://www.zf.uni-lj.si/images/studijski-programi/2-stopnja/zdravstvena-nega/ZN_2st_-_predstavitveni_21-22.pdf.
65. Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Mariboru. Zdravstvena nega (3. st.) [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 - [pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.fzv.um.si/zdravstvena-nega-3-st>.
66. Zdravstvena fakulteta Univerza v Ljubljani. Interdisciplinarni doktorski študijski program Biomedicina [Internet]. Maribor: Fakulteta za zdravstvene vede Univeza v Maribor; 2021 -

[pristupljeno 04.06.2021.]. Dostupno na: https://www.mf.uni-lj.si/application/files/3016/1855/6738/ZBORNIK_Biomedicina_2021-2022.pdf.

67. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Bugarske. Pravilnik o jedinstvenim državnim uvjetima za stjecanje visokog obrazovanja u specijalnostima: medicinska sestra/tehničar, primalja i medicinski pomoćnik za obrazovno - kvalifikacijski stupanj „prvostupnik“ [Internet]. Čl 2; 2006 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135513453> (pristupljeno: 06.06.2021).

68. Medicinsko sveučilište Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Diplomski studij sestrinstva [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/AboutUs/PublicHealth/Pages/MastersPrograms.aspx>

69. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Poslijediplomski doktorski studij [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Research/Pages/PhDStudents.aspx>

70. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer medicinska sestra/tehničar – priručnik za studente [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 06.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202019-2020/naruchnik-na-studenta/MS+%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%86%D0%B0.pdf>.

71. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo smijer zdravstveni menadžment [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 07.06.2021.]. Dostupno na: https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202020-2021/narychnik-na-studenta/%D0%97%D0%9C_%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%BE-%D1%81%D0%BE%D1%86-%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B6%D0%B8%20%D0%B7%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D1%87%D0%BD%D0%BE%202020-2021%20GK.pdf.

72. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija javno zdravstvo [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 08.06.2021.]. Dostupno na: https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202020-2021/UP_OZ_BG_%202020_2021_%D0%BD_%D0%B3.pdf.

73. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Studijski plan i program diplomskog studija upravljanje zdravstvenom zaštitom [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 08.06.2021.]. Dostupno na: https://www.mu-varna.bg/BG/Students/Documents/FOZ%202018-2019/UZG%20M%20sled%20dr%20OKS-2020_2021.pdf.
74. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Akreditacija stručnih područja i specijalnosti iz reguliranih i nereguliranih zanimanja [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 13.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/AboutUs/Pages/%D0%9D%D0%B0-%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8.aspx>.
75. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Uvjeti za upis redovnih i izvanrednih studenata na poslijediplomski doktorski studij [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 13.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Research/Pages/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%B5%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8.aspx>.
76. Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna. Uvjeti za upis studenata na poslijediplomski doktorski studij uz samostalnu pripremu [Internet]. Varna (Bugarska): Medicinsko sveučilište "Prof. Dr. Paraskev Stoyanov " - Varna; 2021 - [pristupljeno 13.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.mu-varna.bg/BG/Research/Pages/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%B5%D0%BC-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%8F%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0.aspx>.
77. Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Bugarske. Pravilnik za stjecanje specijalnosti u zdravstvenom sustavu [Internet]. Čl 6; 2015 - [pristupljeno 13.06.2021.]. Dostupno na: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2136417712>.

19. POPIS TABLICA

Tablica 1. Odnos između teorijske i praktične nastave u srednjoj medicinskoj školi.....	6
Tablica 2. Prikaz nastavnog plana općeobrazovnog dijela petogodišnjeg strukovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara.....	7
Tablica 3. Prikaz nastavnog plana strukovnih modula petogodišnjeg strukovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara.....	8
Tablica 4. Prikaz obaveznih predmeta prve godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova.....	12
Tablica 5. Prikaz obaveznih predmeta druge godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova.....	13
Tablica 6. Prikaz obaveznih predmeta treće godine preddiplomskog studija sestrinstva s brojem sati aktivne nastave potrebne za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova.....	14
Tablica 7. Popis svih izbornih predmeta s brojem sati aktivne nastave za njihovu izvedbu i brojem ECTS bodova.....	15
Tablica 8. Popis obaveznih predmeta 1. godine studija s brojem ECTS bodova	19
Tablica 9. Popis izbornih predmeta 1. godine studija s brojem sati i ECTS bodova	19
Tablica 10. Popis obaveznih predmeta 2. godine studija s brojem sati i ECTS bodova	20
Tablica 11. Popis izbornih predmeta 2. godine studija s brojem sati i ECTS-bodova	20
Tablica 12. Prikaz načina stručnog usavršavanja medicinskih sestara/tehničara	22
Tablica 13. Pridruživanje kvalifikacija razinama	23
Tablica 14. Uvjeti koje klasa kvalifikacija mora zadovoljiti da bi pripadala određenoj razini	24
Tablica 15. Prikaz uvjeta za upis u početno sestrinsko obrazovanje u europskim zemljama	25
Tablica 16. Prikaz obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u zemljama EU.....	26
Tablica 17. Prikaz nastavnog programa trogodišnjeg osnovnog obrazovanja medicinskih sestara/tehničara u SRNJ.....	28
Tablica 18. Prikaz nastavnog plana i rasporeda ECTS bodova na preddiplomskom studiju sestrinstva u Kraljevini Danskoj.....	35
Tablica 19. Nastavni plan i program diplomskog studija znanost u sestrinstvu: redovni i izvanredni studij u Kraljevini Danskoj.....	37
Tablica 20. Nastavni plan i program diplomskog studija napredna klinička praksa: redovni i izvanredni studij u Kraljevini Danskoj	38
Tablica 21. Nastavni plan i program za prvo godinu preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Sloveniji	40

Tablica 22. Nastavni plan i program za treću godinu preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Sloveniji	41
Tablica 23. Nastavni plan i program prve godine poslijediplomskog doktorskog studija Zdravstvene njege u Republici Sloveniji	47
Tablica 24. Nastavni plan i program druge godine poslijediplomskog doktorskog studija zdravstvene njege u Republici Sloveniji	48
Tablica 25. Nastavni plan i program treće godine poslijediplomskog doktorskog studija zdravstvene njege u Republici Sloveniji	48
Tablica 26. Nastavni plan i program nastave prve godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj	50
Tablica 27. Nastavni plan i program nastave druge godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj	51
Tablica 28. Nastavni plan i program treće godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj	52
Tablica 29. Nastavni plan i program četvrte godine preddiplomskog studija sestrinstva u Republici Bugarskoj	53

20. ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODACI

IME I PREZIME Ljubica Nikolić
ADRESA Novo Selište 2/d, 44250 Petrinja
MOBITEL +385 95 721 0190
E-MAIL nikolicljubica95@gmail.com
DATUM ROĐENJA 1. rujna 1995.

OBRAZOVANJE

VRIJEME (OD – DO) 2010 – 2015.
NAZIV I OBLIK ORGANIZACIJE Srednja škola Viktorovac
NAZIV OSTVARENE KVALIFIKACIJE / POSTIGNUĆA Medicinska sestra opće zdravstvene njege

VRIJEME (OD – DO) 2015 – 2018.
NAZIV I OBLIK ORGANIZACIJE Zdravstvene veleučilište Zagreb
NAZIV OSTVARENE KVALIFIKACIJE / POSTIGNUĆA Prvostupnik sestrinstva

VRIJEME (OD – DO) 2019.- 2021.
NAZIV I OBLIK ORGANIZACIJE Medicinski fakultet- Sveučilišta u Zagrebu
NAZIV OSTVARENE KVALIFIKACIJE / POSTIGNUĆA

RADNO ISKUSTVO

VRIJEME (OD – DO) 2018 - danas
NAZIV I DJELATNOST POSLODAVCA Odjel ortopedskih operacija, Klinika za ortopediju, KBC Zagreb
RADNO MJESTO Prvostupnica sestrinstva, instrumentarka

OSTALO

Aktivni volonter Crvenog križa Sisak od 2014. Volontira kao edukator prve pomoći za djecu, mlade i odrasle laike.
Licencirani sudac za natjecanja prve pomoći u organizaciji Crvenog križa.
Dobitnik zahvalnice MORH-a za nesebičnu pomoć civilima za vrijeme potresa u Petrinji 2020. godine.